

ČÍSLO VYDANIA 1/2015

elsa

The European Law Students' Association

Trnava

ISSN 1338 - 6603 (tlačená verzia)
ISSN 1338 - 4821 (online verzia)

Corpus Delicti

Časopis študentov Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

Adresa redakcie:
Časopis Corpus Delicti,
Právnická fakulta
Trnavskej univerzity v Trnave
Kollárova 10, 917 01 Trnava

E-mail: corpusdelicti.tt@gmail.com

Obálka a grafika: Filip JUROVATÝ

Redakčná rada

Šéfredaktorka: Bc. Monika MARTIŠKOVÁ
Zástupkyňa šéfredaktorky: Bc. Veronika BEREČOVÁ
Redaktori: Mgr. Anna ŽEMBÉRYOVÁ,
Bc. Sebastián PETIC
Externí spolupracovníci: Mgr. Ján JURAN,
Mgr. Juraj ŠELIGA

Konzultanti: Mgr. Kristián ČECHMÁNEK,
Mgr. Martin CSÁSZÁR, Mgr. Naďa KVAKOVÁ

Odborní garanti:

doc. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.,
JUDr. Anton ŠKREKO, PhD.

Vážený pedagogický zbor, milé študentky a študenti!

Úvodné slovo minulého čísla som písala na ceste za objavovaním zmyslu umelo vybudovaného antického mesta v Skopje, teraz sa Vám prihovám počas potuliek uličkami Bruselu.

Každá krajina vo mne zanecháva stopu a nenávratne ma posunie vpred. Tak ako absolvovanie každého akademického roka na našej fakulte. Po pripnutí farebného špendlíka k novému miestu na mape, či po prečítaní ďalšej novej knihy, sa pozerám na svet inak. Teda mám aj odlišný názor ako ľudia, ktorí cestovali po inom kontinente, alebo si kúpili knihu z inej poličky v kníhkupectve. V dnešnom svete je však až príliš ľahké sklznúť k rešpektovaniu väčšinového názoru a ani sa len nepokúsiť obhájiť ten svoj. Tento jav Elisabeth Noelle-Neumann pomenovala ako „špirála mlčania“. V obave, že spoločnosť vylúči zo svojho streda osoby s názormi, ktoré sa považujú v jej hodnotovom systéme za deviantné, sa ľudia často uchýľujú k mlčaniu, a svoj názor nevyslovia, ak cítia, že ich názor je v danej spoločnosti menšinový. A skutočná múdrosť sa pritom môže ukrývať kdekoľvek. Netreba sa teda skrývať pred jej objavovaním a báť sa vyjadrovania svojich názorov.

Po prelistovaní stránok zachytávajúcej život fakulty, natrafíte na rozhovor s profesorom filozofie z Grécka. Nájdite si čas, a prečítajte si tento rozhovor. Zistíte, že skutočný filozofický duch antiky ešte stále žije v niektorých ľuďoch, a jedným z nich je aj Andreas Takis. No a najrozsiahlejšia časť časopisu, ktorý je ako jediný študentský časopis už rok súčasťou systému ASPI, je tradične venovaná odborným článkom, ktorých autormi sú študenti našej fakulty a už druhým príspevkom nás potešil aj študent z UPJŠ v Košiciach.

Prajem príjemné čítanie!

Monika Martišková, šéfredaktorka

Obsah

Aktuality

VIII. ročník Vedeckej študentskej konferencie	2
Rímsky simulovaný súdny spor	3
Simulovaný trestný proces	4
Lenka Bradáčová - Nezastupiteľná úloha štátneho zástupcu pri ochrane verejného záujmu	6
Študentský časopis Corpus Delicti a jeho šéfredaktorka v súťaži Štúrovo pero 2015	7

Rozhovor

Filozofovanie vyžaduje chvíle pokojného rozjímania, ktorých sa v aktívnej politike sotva dočkáte	8
---	---

Odborné články

Glosátori a komentátori rímskeho práva v 12.-15. storočí	9
Monitorovacie náramky - „nový trend väzenstva“?	13
Podnikateľ kontra výkon funkcie starostu	16
Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a jeho výkon	18
Princípy restoratívnej justície	20
Teória materiálneho jadra ústavy	22
Referendum - naša moc alebo skaza?	25

Vydané: jún 2015, IČO: 36 093 971, periodicita vydávania: dvakrát ročne

VIII. ročník Vedeckej študentskej konferencie

Na pôde Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave sa uskutočnil už VIII. ročník Vedeckej študentskej konferencie. Toto podujatie, každoročne organizované Európskym združením študentov práva (ELSA) Trnava v spolupráci s Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave, konajúce sa spravidla v prvej polovici letného semestra, dáva študentom jedinečnú príležitosť zvoliť si zaujímavú odbornú problematiku a následne ju spracovať do príspevku. V deň konania Vedeckej študentskej konferencie prezentujú a obhajujú pred členmi komisie pozostávajúcej z dvoch zástupcov pedagógov a jedného študenta. Ide tak o jedno z mála podujatí pre študentov, kde môžu rozvíjať svoje kreatívne vloh, kultivovanosť prejavu a súčasne aj schopnosť argumentovať. Účasť na konferencii predstavuje pre študentov veľkú motiváciu zároveň aj pre možnosť uverejnenia ich príspevku v zborníku, ktorý vychádza každoročne v elektronickej aj tlačovej podobe. Okrem toho sú pre študentov zaujímavé aj ďalšie odmeny ako nárok na finančný príspevok od fakulty vo forme motivačného štipendia, účastnícky diplom, alebo rôzne odborné publikácie.

Tento rok sa VIII. Vedecká študentská konferencia uskutočnila v pondelok dňa 16. marca 2015 v budove Právnickej fakulty Trnavskej univer-

zity v Trnave. Prihlásených bolo vyše 10 účastníkov, ktorých príspevky sa rozdelili podľa zamerania do troch sekcií: Sekcia ústavného práva a právnej histórie, Sekcia trestného a správneho práva a Sekcia občianskeho práva. Kvalita napísaných a prednesených príspevkov bola napriek nižšej účasti zo strany prezentujúcich študentov na vysokej úrovni, čo potvrdzovala aj ich vyrovnanosť. Nakoniec však členovia komisií na základe výsledného bodového hodnotenia rozhodli, že v Sekcii

trestného a správneho práva sa umiestnili na 1. mieste Bc. Denisa Hamranová a na 2. mieste Bc. Jozef Greguš. Sekciu ústavného práva a právnej histórie obsadili na 1. mieste Bc. Katarína Kuklová a na 2. mieste Petra Lukáčiková. Najťažšiu úlohu posúdiť príspevky mali rozhodcovia v Sekcii občianskeho práva, kde sa rozpútal najväčší boj medzi súťažiacimi, ale nakoniec 1. miesto obsadil Bc. Sebastián Petic. 2. miesto Bc. Jozef Greguš, 3. miesto Bc. Veronika Bedejová a 4. miesto Michal Przybyl. Zaujímavosťou bolo, že tento rok sa konferencie zúčastnil aj poľský študent Michal Przybyl, ktorý je na Slovensku na výmennom študijnom pobyte.

Na záver príspevku by som sa chcel poďakovať za pomoc a ústretovosť pri organizovaní Študentskej vedeckej konferencie pani doc. JUDr. Miroslave Vráblovej, PhD., vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, organizačnému tímu ELSA Trnava a partnerom ELSA Trnava podporujúcim podujatie, ktorým patrí veľká vďaka. Zároveň ďakujem aj členom komisie, ktorí si našli čas a prišli posúdiť kvalitu príspevkov, v neposlednom rade súťažiacim, a aj všetkým ostatným, ktorí prispeli k priebehu podujatia.

Andrej Kováč

*viceprezident pre Semináre a Konferencie
ELSA Trnava*

autor fotografií: Mária Nyári

spoločná fotografia víťazov v jednotlivých kategóriách

Rímsky simulovaný súdny spor

Dňa 22. apríla 2015 sa na pôde našej fakulty uskutočnilo fakultné kolo podujatia *Rímsky simulovaný súdny spor*. Stalo sa tak už po treťi krát pod záštitou Katedry rímskeho a cirkevného práva a študentskej organizácie ELSA Trnava. Aktívne sa do súťaže zapojilo dvanásť súťažiacich rozdelených do štyroch družstiev.

Súťaž pozostávala z dvoch kôl, pričom úlohou prvého, písomného kola, bolo analyzovať fragment z Papiniánovej jedenástej knihy svojich Dobrozdání. Úryvok sa týkal nielen záložného práva, ale i vzťahov darovania medzi manželmi. Súťažiaci si tak mohli preveriť svoje vedomosti primárne z vecného a záväzkového práva. Po vyhodnotení písomného kola a vyhlásenia dvoch postupujúcich družstiev sa súťažiaci popasovali s ďalšou sériou otázok k menovanému fragmentu. Divácky pútavé sa javilo najmä riešenie problematiky vzťahov medzi mužom a ženou v rímskom práve, čoho sa vynikajúco zhostil výherný tím.

Podujatie sa nieslo v príjemnej atmosfére, ktorá vyvrcholila počas ústnej verejnej časti, kde súťažiaci predviedli svoje zručnosti a vytvárali zaujímavý dialóg s porotou. V tomto dialógu bol úspešnejší tím zložený z vedúcej družstva **Kataríny Močkovej, Dominiky Neupauerovej a Petry Medňanskej**. Výherkyniam blahoželáme a želáme veľa šťastia pri reprezentácii našej fakulty na Medzinárodnom kole Rímskoprávného Moot Court, ktoré sa uskutoční na Masarykovej univerzite v Brne.

V neposlednom rade apelujeme na študentov tak prvého ročníka ako aj tých vyšších, aby sa odhodlali prihlásiť do budúceho ročníka tejto súťaže, a pomerali si tak sily so

porota

súťažiaci

fotografia poroty
s víťazkami

svojimi kolegami. V súťaži nejde len o správnu interpretáciu skutkového stavu, ale i o schopnosť argumentačne odôvodniť svoje tvrdenia, čo v prípade riešenia kauzy z oblasti rímskeho práva otvára viaceré náhľady na daný problém. Obdobne sa vyjadril i Bc. Mgr. Peter Mach, PhD., ktorý spolu s Mgr. Matejom Pekarikom, PhD. „ušili“ zadanie našim súťažiacim; svojou prítomnosťou dodal podujatiu garanciu odbornosti i Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

Záverom patrí naša vďaka dekanátu fakulty za organizačnú pomoc, rovnako i Katedre rímskeho a cirkevného práva, bez ktorých práce by nebolo možné uskutočniť toto podujatie. Nemalá vďaka patrí aj Bc. Jozefovi Janekovi, študentovi prvého ročníka magisterského štúdia, ktorý si našiel čas organizačne zabezpečiť úpravu miestností a pomôcť s prípravou plagátu či s fotografovaním tohto príjemného podujatia.

Petra Lukáčiková
autor fotografií: Jozef Janek

6.mája 2015 sa víťazky fakultného finálového kola (Rímsky simulovaný súdny spor 2015) zúčastnili aj medzinárodného kola v Brne

Simulovaný trestný proces

Dňa 08.04.2015 bol na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave neobyčajný ruch. Po chodbách nervózne pobehovali členovia združenia ELSA Trnava, čo nasvedčovalo tomu, že sa chystá niečo pre Právnickú fakultu významné. V tento deň sa uskutočnilo finále siedmeho ročníka Simulovaného trestného procesu. Predošlé roky sa táto udalosť odohrávala na akademickej pôde Právnickej fakulty univerzity Komenského v Bratislave, avšak tento rok sa Simulovaný trestný proces presunul

práve na pôdu našej Alma Mater.

Súťaž bola zastrešená združením študentov ELSA Trnava, Právnickou fakultou Trnavskej univerzity a taktiež združením ELSA Bratislava a Právnickou fakultou univerzity Komenského. Simulovaný trestný proces je celoslovenskou súťažou, ktorej sa môžu zúčastniť tímy zo slovenských právnických fakúlt. Podstatou súťaže je zložiť trojčlenný tím študentov práva, ktorí majú záujem otestovať si svoje vedomosti, ale i právnické schopnosti v praxi a aj

takýmto spôsobom zlepšiť svoje štúdium nadobudnuté právnické vedomosti. Úlohou tímov vo fakultnom predkole bolo písomne vypracovať súťažné zadanie - tzv. kauzu. Takéto vypracované zadanie muselo obsahovať rozbor príslušných ustanovení hmotného práva, vyšetrovací spis prípravného konania spolu s rozhodnutím prokurátora, ako aj ďalšie vypracovania vyžadované súťažným zadáním. Následne boli odovzdané vypracované zadania hodnotené päťčlennou nestrannou komisiou.

V záujme zabezpečenia nestrannosti, boli zadania označené číselnými heslami, ktoré poznali iba organizátori súťaže. Motiváciou zapojiť sa do súťaže tento rok nepredstavovali len akademické uznanie a kvalitné knižné publikácie, ale po vstúpení sponzora PROSMAN A PAVLOVIČ advokátska kancelária s.r.o. so sídlom v Trnave do tohto projektu, bola ponúknutá aj hlavná cena pre víťaza vo finančnej hodnote 900 €. Avšak ani členovia druhého finálového tímu nezostali takpovediac naprázdno, ale každý z nich bol odmenený sumou 100 €. Z viacerých tímov, ktoré sa zapojili do súťaže, bol do celoslovenského semifinále vybratý jeden tím za každú právnickú fakultu a to ten, ktorý získal od komisie najvyššiu bodovú dotáciu.

Celoslovenské semifinále sa uskutočnilo deň pred samotným finále, dňa 07.04.2015, v rámci ktorého sa uskutočnili dva súboje medzi štyrmi tímami, pričom víťazi postúpili do finále. V rámci ústneho pojednávania si súťažné tímy vyžrebovali procesnú stranu a následne ústne pred komisiou prezentovali svoju žalobu/obhajobu, pričom sa snažili vyvrátiť tvrdenia druhého tímu právnou argumentáciou, zákonmi, judikatúrou a teoretickými poznatkami. Porota hodnotila kultúru vyjadrovania sa a celkové vystupovanie jednotlivých súťažiacich. Teraz už po skončení a odtajnení identít jednotlivých súťažiacich vieme, že do finále sa prebojoval tím z Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v zložení Bc. Renáta Králiková, Bc. Norbert Halás a Bc. Ľuboš Feledik, ktorí porazili tím z Banskej Bystrice a mužské trio z Košíc, na ktorých nestačil tím z Bratislavy.

Siedmy Simulovaný trestný proces sa konal v miestnosti Collegium Novum Právnickej fakulty Trnavskej univerzity, pričom okolo 14-tej hodiny dorazili poslední členovia poroty spolu s predsedajúcim sudcom JUDr. Kamilom Ivánekom. Po úvodných slovách Doc. JUDr. Tomáša Strémyho PhD. sa začal „súboj“ finalistov. Hodením mince sa rozdelili strany, pričom tím Právnickej fakulty Trnavskej univerzity získal úlohu hájiť záujmy prokuratúry. Po klasickom úvode sa začali výsluchy svedkov, ako i obvineného. Celkový priebeh Simulovaného trestného procesu bol dynamický a v závere procesu boli prednesené záverečné reči strán. Po prednesení záverečných rečí sa uskutočnila porada komisie. Nestranná komisia nakoniec rozhodla o víťazovi, ktorým sa pre siedmy ročník stal tím z Košíc. Po odovzdaní cien nasledovalo občerstvenie súťažiacich a poroty.

Čo sa týka účasti študentov na Simulovanom trestnom procese, príjemným prekvapením bola skupina prvákov, ktorí napriek tomu, že ešte nemôžu detailne poznať trestné právo, prejavili aj na úkor svojich voľno-časových aktivít o predmetnú udalosť záujem. Rozhodol som sa preto spýtať jednej z prváčok, čo ju motivovalo

zúčastniť sa predmetnej akcie a jej odpoveď bola takáto: „Na Simulovaný trestný proces som sa rozhodla ísť v prvom rade zo zvedavosti a v druhom rade pre to, aby som podporila starších kolegov, ktorí sa dostali až do finále. Keďže som prváčka, tak som ešte nemala možnosť zúčastniť sa podobného podujatia a preto ho nemám ani s čím porovnávať. No podľa môjho názoru malo toto podujatie vysokú kvalitu, o čo sa postarali tak súťažiaci ako aj porota. Myslím si, že nie len pre mňa to bolo veľmi zaujímavé a obohacujúce, ale aj pre všetkých ostatných zúčastnených. Minimálne to vzbudilo u mňa väčší záujem o túto oblasť práva a bolo to pre mňa aj príjemným spretrením popri všetkých prednáškach a cvičeniach.“ Dúfajme, že jej entuziazmus neutíchne a ktovie, možno to

bude aj ďalšia dobrá generácia pre združenie ELSA Trnava.

Celkovo môžeme zhodnotiť túto akciu na výbornú a ostáva nám iba veriť, že takéto ale i iné podobné udalosti budeme vídať na pôde našej Právnickej fakulty univerzity Trnava čoraz častejšie.

Na záver by sme sa chceli poďakovať aj ostatným ešte nezmeneným členom poroty a to menovite: doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., doc. JUDr. Margita Prokeinová, PhD., JUDr. Tomáš Pavlovič, doc. JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD., a v neposlednom rade i doc. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.

Sebastián Petic

autor fotografií: Mário Nyári

Lenka Bradáčová - Nezastupiteľná úloha štátneho zástupcu pri ochrane verejného záujmu

Vo februári tohto roka sa na našej fakulte uskutočnila prednáška JUDr. Lenky Bradáčovej, Ph.D., vrchnej štátnej zástupkyne v Prahe na tému *Nezastupiteľná úloha štátneho zástupcu pri ochrane verejného záujmu*. Prednášku organizovala naša Právnická fakulta v spolupráci s občianskym združením Slovak Legal Education Society.

Doktorka Bradáčová má v Českej republike povestť tzv. „Corrada Cattaniho“, teda osoby, ktorá sa pri boji so zločinom nebojí ničoho a nikoho, spravodlivosť je u nej jednoducho na prvom mieste. Túto prezývku získala najmä dozorovaním náročných prípadov korupcie, ktorá siahala až na najvrchnejšie poschodia českej politiky. Za všetky kauzy je azda najviac výrečitá „kauza Rath“. Človek by teda prvoplánovo očakával nepríjemnú pani s absenciou zmyslu pre humor. Opak bol však pravdou. Celá prednáška sa niesla vo veľmi priateľskej atmosfére.

Štátny zástupca, u nás prokurátor, nie je nebezpečným strašiakom, ktorého sa je potrebné báť, ako povedala doktorka Bradáčová. Jeho miesto v našom ústavnom systéme podliehalo dlhému vývoju, ovplyvnenému tou - ktorou právnou kultúrou a nie je náhodilé. Či už ide o sovietsky model, alebo model nemecký. Avšak bez ohľadu na konkrétnu úpravu postavenia štátneho zástupcu (prokurátora) je jeho úlohou ochrana verejného záujmu, ako zvýraznila pani doktorka. Verejný záujem tu ale nie je abstraktný pojem ukrytý v

právnickej literatúre. Je to postoj štátneho orgánu v konkrétnej situácii, v situácii kedy sa deje krivda. Rešpektujúc zákony konkrétnej krajiny je s trochou snahy a osobného nasadenia možné účinne chrániť takýto (verejný) záujem. Doktorka Bradáčová je toho vynikajúcim príkladom.

A práve o tú snahu ide. To bolo najväčšie posolstvo celej prednášky. Jednoducho čo možno najväčšia odborná erudícia spojená s úsilím robiť veci najlepšie ako viem a túžbou po spravodlivosti je pre mladého právnika cesta, po ktorej by sa mal vydať. Že to nie je cesta ľahká, doktorka Bradáčová nijako neskrývala. No na druhej strane, aktuálni študenti práva, ako zvýraznila, sú tí, ktorí budú v budúcnosti niesť

zodpovednosť za (právný) štát na svojich pleciach a vtedy už nepôjde o to, či je niekto prokurátor, alebo advokát, ale o to aký je človek. Na záver diskusie doktorka Bradáčová veľmi jasne artikulovala zodpovednosť právnických fakúlt za rozvoj a vzdelávanie mladých právnikov. Bez dobrých a hodnotovo ukotvených právnických fakúlt nemožno očakávať zdravú právnickú obec.

Veľké poďakovanie patrí doktorke Martine Gajdošovej a doktorke Lucii Berdisovej za trpezlivosť a organizáciu tejto prednášky.

Juraj Šeliga

autor fotografií: Ing. Hanušiak

Študentský časopis Corpus Delicti a jeho šéfredaktorka v súťaži Štúrovo pero 2015

Tento rok sa do celoslovenskej novinárskej súťaže Štúrovo pero prihlásil rekordný počet vysokoškolských časopisov. Porota hodnotila deväť periodík, čo bolo o dve viac ako vlani.

V dňoch 17.-18. apríla 2015 sa vo Zvolene konal jubilejný 20. ročník celoslovenskej súťaže novinárov Štúrovo pero. Prvé miesto získal časopis Atteliér – akademický mesačník Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a tiež magazín Paneurópskej vysokej školy v Bratislave s názvom Like. Cenu za druhé miesto získal Zumag, časopis študentov žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Tretia cena udelená nebola.

Porote na Štúrovom pere predsedal novinár prof. PhDr. Andrej Tušer, PhD. spolu s Ferdinandom Tisovičom a doc. PhDr. Jozefom Vatrálom, PhD. Hodnotili najmä pestrosť a usporiadanosť rubriík, tematiku článkov, kvalitu fotografií a grafickú podobu jednotlivých periodík. Sice sa časopis Corpus Delicti neumiestnil v konkurencii ostatných žurnalistických periodík, jeho šéfredaktorka Bc. Monika Martišková obsadila prvé miesto v kategórii novinárske príspevky vysokoškolákov za tri odborné články, publikované v študentskom časopise Corpus Delicti.

Účasť na celoslovenskej novinárskej súťaži Štúrovo pero bola pre redakčnú radu prínosom, keďže v prostredí študovaných žurnalistov vďaka kritike poroty získala nový obzor, nápady, námety, a verí, že každé ďalšie číslo časopisu Corpus

Delicti bude prínosom a obohatením štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

*Alexandra Jurišová,
Anna Žembéryová*

autor fotografií: Anna Žembéryová

Filozofovanie vyžaduje chvíle pokojného rozjímania, ktorých sa v aktívnej politike sotva dočkáte

Počas môjho štúdia na Aristotelovej univerzite v Solúne ma zaujal nenápadný asistujúci profesor, ktorý po odprednášaní témy hodiny a dokonalom objasnení konkrétneho obdobia antickej filozofie skryl svoj seriózny vzhlad pod koženú bundu a naštartoval svoju motorku. Vybral sa objavovať nepoznané zákutia mesta, do ktorého sa presťahoval len pred dvoma rokmi. V Aténach pôsobil pracovne na miestach, odkiaľ mohol ovplyvňovať dôležité politické oblasti, no on sa rozhodol vzdať sa celého svojho života a vybudovanej kariéry, zbalil si kufre a prišiel do Solúna, v blízkosti ktorého vyrastal. Po vzore učenia Aristotela, ktorého rodné mesto, Stagira, je tiež len pár kilometrov od najväčšej univerzity v Grécku, na ktorej sa rozhodol prijať miesto učiteľa filozofie. Andreas Takis, ktorý sa so mnou ochotne podelil o svoje myšlienky, v nasledujúcom rozhovore vysvetľuje i jeho vnímanie miesta filozofie v dnešnom svete.

Filozofia ako veda má svoj pôvod v antickom Grécku. V minulosti mala v spoločnosti vysoké postavenie. Ako vnímate súčasný stav tejto vedy v spoločnosti 21. storočia? Má podľa Vášho názoru filozofia ako veda význam pre spoločnosť aj do budúcnosti?

Často chápeme filozofiu ako jeden z vedných odborov. Uvažujeme o nej ako o odvetví vedy spolu s ostatnými vednými odbormi, napr. exaktnými vedami ako fyzika, či humanitnými štúdiami, ktorými sú politické vedy. Pritom filozofia je viac ako len to, a zároveň je postavená aj nad tým všetkým. Spočíva v tom, že sa sami seba pýtame, čo je to všetko, čo nás obklopuje, a ako je možné pre nás ľudí formovať o tom predstavy, ktoré vieme medzi sebou zdieľať a vymieňať si názory. Pri položení takýchto otázok nevyhnutne dosiahneme bod, v ktorom sme nútení v našich otázkach zahrnúť aj hľadanie miesta a úlohy, ktorú zastávame vo svete ako myslitelia a jeho aktívni účastníci. Je to práve v tomto momente, kedy sme nútení pochopiť, že zodpovedanie tak základných otázok ako je napr. „Ako sa vieme rozumovo vnímať?“ je niečo, čo nemôže byť vykonané „zvonka“ nás ako hráčov v spoločenskej hre. Chápajúc samých seba ako pôsobiacich medzi ostatnými a mysliacich v rámci spoločnosti, sme taktiež nútení uznať, že veda a poznatky, ktoré ju vytvárajú, idú vždy ruka v ruku so zodpovednosťou k ostatným. Toto hľadisko sformulovali prví filozofi v antickom Grécku. Snažiac sa pochopiť samotný vesmír zaujimaním sa o to, čo je zmyslom nášej

existencie, pevne trvali na tom, že vedomosti a cnosti sú nerozlučne popretkávané. Filozofia sa teda zameriava na hlbšiu alebo vyššiu úroveň poznania ako všetky ostatné vedy. Uvažuje o našom postavení ako mysliteľov a konajúcich. Je to práve spôsob života, ktorý si nárokuje odkryť to, čo nás charakterizuje ako ľudí. Preto filozofia právom nadobudla dôležité postavenie v moderných spoločnostiach, a mala by si ho zachovať aj v budúcnosti, pokiaľ nám náš spoločný plán ľudstva umožní prevziať zodpovednosť za naše vlastné skutky a previnenia.

- Vedeli by ste nám priblížiť súčasný prínos tejto vednej disciplíny?

Na konci 20. storočia začalo byť stále viac a viac zložitá pre neprofesionálnych akademikov získať prístup k filozofickej činnosti či tvorbe. Na vine sú kontinentálny a aj anglosaský systém. Analytíckí filozofi sa zvyčajne sústreďujú na technickú časť analyticko-empirického rozlišovania, zatiaľ čo kontinentálni filozofi jednoznačne uprednostňujú tajomné diskusie o dielach veľkých autorov neskoršej moderny, akými sú Heidegger a Derrida. Čo ale vyzerá nádejne, je tendencia takých rôznych diskusií, aby sa zblížovali aspoň v ich vzťahu k bežným subjektom záujmu, používaním zdrojov z oboch táborov, a tým premostovať vcelku smutnejšiu medzeru v komunikácii medzi mysliteľskými školami. Filozofia pochádza zo všeobecnej schopnosti nás ľudí vyjadrovať sa a uvažovať. Preto ak zostáva cenným privilegiom elity, zbavuje ju to z jej veľkej časti zmyslu. Súčasná spoločenská a ekonomická kríza spustila širokú úvahu akademikov, ako aj mnohých laikov, ohľadom ich postavenia, s cieľom získania nádeje pre demystifikáciu tejto oblasti.

- Je štúdium filozofie v Grécku zamerané viac na výučbu historických faktov alebo sa snažíte vybudovať v študentoch vlastné kreatívne filozofické myslenie?

Pripisovanie počiatku filozofie antickým Grékom stáročia vrhalo tieň na moderných gréckych filozofov. Väčšina súčasného akademického učenia filozofie v Grécku pozostáva z reprodukovania starobylých filologických myšlienok. Mnohí si myslia, že väčšina toho, čo by malo byť povedané, už vlastne povedané bolo, a že moderné filozofické štúdie nemôžu byť ničím iným len komentárom k dielam antických filozofov alebo k myšlienkam významných modernistov. Avšak mnohí z gréckych filozofov či už v Grécku alebo v zahraničí sú predvojom nových myšlienkových škôl, ktoré kreatívne recyklujú antické myšlienky, alebo vytvárajú nové neočakávané tvrdenia. Každopádne, ani výučba teórií antických mysliteľov by nemala byť stagnujúcou reprodukciou starého. Filozofické myšlienky, bez ohľadu na ich historický pôvod, zostávajú vždy živými tvrdeniami priamo relevantnými pre našu prítomnosť a budúcnosť. Úprimne, používanie takej argumentácie v situáciách moderného života (napr. objavovanie nedemokratického potenciálu odkazu Platóna v modernej politickej teórii alebo opätovné prečítanie si Rousseauovej demokracie) bolo dokázané ako výstižná metóda objavovania nových hľadísk starých teórií.

- Ktorý z filozofov Vás najvýznamnejšie ovplyvnil či inšpiroval, a existuje taký, s ktorým sa aj stotožňujete?

Ludwig Wittgenstein bol nepochybne hrdinom môjho prvotného kontaktu s filozofiou - ako to bolo aj v prípadoch mnohých iných študentov - pod vplyvom jeho chlapčenského ducha a melancholickej geniality od päťdesiatych rokov 19. storočia. Nepociťujem potrebu identifikovať sa s niektorým z filozofov, avšak mám obrovskú úctu a rešpekt k dielam Immanuela Kanta.

- Prečo sa zaujímate o filozofiu? Prečo ste sa rozhodli pre štúdium tohto vedného odboru a využívate ho v praxi ako asistujúci profesor filozofie? Pokiaľ viem, pracujete ako právny zástupca, a kedysi ste pracovali pre Ministerstvo vnútra v Grécku a ako vedúci oddelenia ľudských zdrojov v kancelárii námestníka ombudsmana. Prečo ste sa teraz rozhodli učiť? Presťahovali ste sa z Atén do Solúna, kvôli systému prideľovania miest na univerzitách. Stálo to za to?

Nie som si úplne istý, čo vzbudilo môj záujem o filozofiu. Predpokladám, že to bol nevyhnutný výsledok nekonečného sledu otázok „prečo?“ spustených mojim hlbokým zmätkom zo spoločenského sveta a jeho mnohých nepravostí. Záujem o spoločenské nepravosti určite súvisí s mojim štúdiom právnej filozofie a ako mladého právnika ma motivovalo uchádzať sa o pozíciu v kancelárii gréckeho ombudsmana. Moja angažovanosť v demokratickej politike vyvrcholila, keď som bol menovaný generálnym sekretárom na Ministerstve vnútra, majúcim na starosti záležitosti občianstva. Bola to jedinečná príležitosť naplánovať a rozvinúť stratégiu radikálneho posilnenia postavenia pre dlhodobých imigrantov a to ich vybavením potrebnými spoločenskými a politickými právami, ako spôsobu obnovenia a posilnenia spoločenskej súdržnosti v časoch krízy. Obe pozície boli pre mňa viac ako len práca. Boli priam ideálne výhodným postavením na skombinovanie demokratickej politickej teórie s právnym a politickým pôsobením. Napriek mnohým výzvam vyplývajúcim z tohto výhodného postavenia, filozofovanie vyžaduje, ako to povedal Aristoteles, chvíle pokojného rozjímania, ktoré aktívna politika sotva umožňuje. Aristotelova univerzita v Solúne so svojim pokojným areálom v centre tejto známej rímskej a osmanskej metropoly sa pre mňa javí ako dobrá voľba na znovuzískanie rozjímavej nálady hľadajúceho sa filozofa.

- Mohli by ste nám povedať Váš názor na súčasnú situáciu v Grécku, vzhľadom na celým svetom sledované kontroverzné voľby, ich dopad na krajinu, a možno nejaké predpovede?

Uplynulý január legislatívne voľby priviedli k moci po prvýkrát v gréckej politike stranu radikálnej ľavice. Jej nekompromisný program odráža znepokojenie veľkej väčšiny populácie pred nevídanou ekonomickou a spoločenskou krízou, ktorá neohrozuje len jej blahobyt či prosperitu, ale aj postavenie a dôstojnosť. Neskúsenosť a ľavicový dogmatizmus už stáli novú vládu úctu jej európskych náprotivkov. Európske vlády ale zotrávajú nevšímavé k skutočnosti, že napriek extrémne zlému hospodárstvu gréckych financií elitami, ktoré boli recyklované vo vláde posledných 30 rokov, bolo civilným osobám bránené vo významnejšom politickom rozhodovaní. So všetkými svojimi chybami, novozvolená vláda reprezentuje nefalšovaný demokratický nárok Grékov ziať osud do vlastných rúk bez vzdania sa lojálnosti EÚ. Zároveň

demokratické odmietnutie starých klientelistických elít v Grécku poskytuje príležitosť na obnovenie demokratickej politiky v samotnej EÚ a radikálnu ukážku projektu európskeho zjednotenia. Takáto vyhliadka bude vyžadovať väčšiu vôľu zlučovania sa ľavicových strán v rámci celej EÚ, čo však vyzerá byť toho času pre blízku budúcnosť nepravdepodobné. Nadchádzajúce voľby v Španielsku ukážu, či takáto perspektíva zotrva realistická.

Autorka rozhovoru: Monika Martišková

Preklad: Veronika Maťová

Autor fotografií: archív, Andreas Takis

Glosátori a komentátori rímskeho práva v 12.-15. storočí*

Úvod

Recepcia rímskeho práva výrazne ovplyvnila právne myslenie súčasnej Európy. Nešlo len o bezmyšlienkovité prevzatie rímsko-právnych inštitútov, ale o preberanie, zdokonaľovanie a prispôbovanie rímsko-právneho dedičstva aktuálnym spoločenským potrebám vtedajšieho stredovekého sveta na vedeckej a systematickej báze. Rímske právo znamenalo pre stredovekých právnikov významný tvorivý impulz a inšpiráciu pri bádani a vytváraní súčasného kontinentálneho systému práva v Európe.

Recepcia rímskeho práva sa zvyčajne kategorizuje do chronologicky a myšlienkovito ucelených škôl. Každá škola na seba logicky nadväzovala a prostredníctvom osobitných postupov, ktoré používali, vytvorili nexus vplyvu rímskeho práva až dodnes.

Cieľom tohto krátkeho príspevku je poukázať na vývoj recepcie počas jej prvej fázy. Zameriava sa na školy glosátorov, komentátorov a z malej časti aj humanistov v priebehu od dvanásteho do pätnásteho storočia. Jeho podstatu vidíme v stručnom ale výrečných reminiscenciách na konkrétne osobnosti jednotlivých škôl a na ich diela.

1. Metódy a postupy glosátorov

Prvou právnickou školou, ktorá sa systematicky venovala myšlienkovému bohatstvu rímskeho práva v podmienkach stredovekej Západnej Európy bola škola glosátorov. Ich exegetická metóda spočívala v tom, že k textu Justinianých Digest pripisovali svoj vlastný výklad. Tieto poznámky nazývame glosy. Pojem sa vyvinul

z gréckeho slova „γλῶσσα“, čo znamená „jazyk“. Robili to dvojako: buď interlineárne (medzi riadky) alebo marginálne (na okraj). Do rukopisov boli zapisované po dlhej úvahe a často obsahovali aj autorské označenie svojich pôvodcov – ide o tzv. *sigle* – napríklad písmeno „y“ vyjadrovalo Irneriovo autorstvo. Glosy mohli obsahovať vysvetlenia ťažko interpretovateľných pasáží alebo veľmi často odkazovali na podobné, dopĺňajúce informácie v iných častiach Digest alebo v iných knihách.

Okrem glos používali aj iné formy vyjadrovania, ako boli distinkcia (základný pojem členili na menšie časti), brocardy (krátke všeobecné pravidlá) a summy (dnešné resumé, v krátkosti zhrňovali obsah diela alebo problematiky).

Z politického hľadiska glosátori presadzovali teóriu o kontinuitate rímskeho impéria v podobe stredovekej Rímsko-nemeckej ríše.² Týmto argumentom zároveň odôvodňovali kontinuitu a pretrvávajúce rímske právo v stredovekom svete. Ich heslom bola latinská fráza: „*Unum sit ius, cum unum est imperium*“ – „Je len jedno právo, lebo je len jedno cisárstvo.“ Tieto fakty boli zároveň aj dôvodom a príčinou vzniku tejto školy v podmienkach stredovekého

* Článok recenzoval prof. JUDr. Jozef Suchoža, DrSc., ktorý pôsobí na Katedre obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

¹ Ebel, F.-Thielmann, G.: *Rechtsgeschichte*. Band I.: Antike und Mittelalter. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 1989. str. 198.

² Kunkel, W.-Schermaier, M.: *Römische Rechtsgeschichte*. 14. Auflage. Köln: Böhlau Verlag GmbH, 2005. str. 231.

univerzalizmu. „V tom boli utvrdzovaní stredovekým názorom, že cisárstvo Karola Veľkého je pokračovaním starého rímskeho cisárstva, ktoré ovládalo svet a rímske právo je právo, ktoré vtedajší panovníci prevzali priamo od svojich predchodcov, od Konstantína, Theodosia a Justiniana.“³

Tento vývoj bol podmienený nielen praktickými, ale aj politickými dôvodmi doby.

2. Osobnosti školy glosátorov

V roku 1088 prijal Bolognské municiplum rozhodnutie o založení univerzity pre vzdelávanie verejných funkcionárov. Jedným z jej prvých učiteľov bol magister Irnerius, taliansky Guarneius, vlastným menom Werner. Rôzne obdoby jeho mena možno jednoducho vysvetliť. V Taliansku sa namiesto písmena „W“ používalo „G“. Tak sa vytvorilo z latinizovaného mena Wernerius – Gernerius – taliansky Guarnerius. Podoba mena, v akej ho poznáme dnes, teda Irnerius, sa vytvorila neskôr podľa autorského znaku, tzv. sigle, ktorý používal. (Y – rnerius).

Roky Irneriovho života nie je možné exaktne určiť. Dodnes sa predpokladá, že žil okolo rokov 1050 – 1135. Kleinheyder uvádza rok úmrtia 1140.⁴ Naopak, romanista Lange zdôrazňuje, že už od roku 1120 o ňom nie sú relevantné zmienky.⁵ Zhodne však poukazujú na jeho germánsky pôvod.

Vychádzal z Digest, ale keďže častým prepisovaním (ako jedinou vtedajšou metódou rozmnožovania kníh) mohli vzniknúť závažné chyby, zásadne používal jeden exemplár Digest nazývaný ako *Littera vulgata* alebo tzv. *Littera Bononiensis*, ktorý sa pre školu glosátorov stal rozhodujúcim. Na základe týchto poznatkov napísal knihy „*Questiones de iuris subtilitatibus*“ a prvú zbierku „*Summa codicis*“.

Bol stúpencom cisára a zastával cisárovi práva proti pápežovi. Za svoje názory bol spolu s cisárom exkomunikovaný až do uzavretia tzv. *Pactum Calixtinum*, známejšieho pod pomenovaním Wormský konkordát, ktorý ukončil boj o investitúru medzi cisárom a pápežom a na ktorom sa Irnerius vedecky a právnický podieľal. Zomrel počas ťaženia cisára Lothara III. (1127–1135) do Itálie. K tomuto panovníkovi sa viaže tzv. Lotharská legenda, ktorá hovorí o tom, že práve pod Irneriovým vplyvom cisár Lothar III. zákonom zaviedol platnosť rímskeho práva v Rímsko-nemeckej ríši. Je to nemecký stredoveký mýtus, ktorý sa používal na zdôvodnenie platnosti rímskeho práva v Nemecku. Túto všeobecne prijatú tézu vyvrátil až v roku 1643 humanista Hermann Conring (1606–1681).

Irnerius dostal prezývku „*lucerna iuris*“, v preklade lampáš práva. Mal štyroch žiakov, ktorých neskôr tradícia nazvala ľaliou práva: Martina, Bulgara, Jacoba a Huga. Tieto štyri osobnosti stáli pri zakorenení školy glosátorov v Bologni. Boli známi ako „štyria doktori“ (*quattuor doctores*).

Bulgarus bol z nich najvýznamnejší. Mal prezývku „*Os aureum*“ (zlaté ústa), ktorú mu dal jeho učiteľ Irnerius. Vyznačoval sa konzervatívnym chápaním pôvodného textu, bol zástancom *ius strictum*. Staval vôľu cisárov, teda normatívny text, na post najvyššej právnej autority. Medzi jeho najvýznamnejšie diela patrili *De regulis Iuris*, *Excerpta legum*, *De stipulationis*, *De dolo*.

Martinus, známy pod priezviskom Gosia (zomrel v roku 1166) bol Bulgarov vedecký oponent a nepriateľ. Z toho vyplýva, že zastával opačné teoretické pozície, bola mu blízka najmä pokrokovosť, ekvita, prirodzené chápanie práva. Irnerius ho nazval „*copia legum*“ (opis zákona). Zanechal nám glosy *De computatione graduum* a hodnotný traktát *De iure dotium*, „O lennom práve“. Jeho nasledovateľov nazývali Gosiánmi. Martinus a Bulgarus sa stali zakladateľmi dvoch protichodných právnických škôl na Bolognskej univerzite, čo zodpovedalo deleniu právnických názorov na prokuliánov a sabiniánov v starovekom Ríme. Napokon prevládla Bulgarova škola, ktorá sa stala vedúcou.

Tretím Irneriovým žiakom bol Hugo de Porta Ravennate, ktorý sa pýšil prezývkou „*mens legum*“ (zmysel zákona). Zanechal pojednanie o feudálnej sukcesii. Bol poradcom rímskeho cisára Friedricha Barbarossu. Štvrtým žiakom bol Jacobus de Boragine – zomrel v roku 1178 a bol najdlhšie žijúcim z Irneriových žiakov. Bol známy tiež pod prezývkou „*id quod ego*“, (ako ja), čím ho Irnerius porovnával sám so sebou. Jeho životným dielom je *Tractatus criminum*, ktorých prvé vydanie vydal pod cudzím menom.

Ďalším glosátorom bol tzv. Azo, známy tiež ako Azzone dei Porci, alebo jednoducho ako Portius. Preslávil sa najmä ako učiteľ. Jeho prednášky boli tak obľúbené, že pre veľkú účasť poslucháčov musel často vyučovať na trhu, pretože priestory univerzity kapacitne nestačili. Nevenoval sa výlučne pedagogickej činnosti, ale aj spisbe, medzi ktorú patrí najmä *Summa ad Codicem*, *Institutiones a Brocarda*. Zavádzal výrazy, ktoré pôvodné rímske právo nepoznalo, ako napríklad pojem polovičný dôkaz (*semplena probatio*), popisujúci stav neúplnej dôveryhodnosti dôkazného prostriedku, keď sa predpokladali pochybnosti o jeho autenticite (Azzo rád uvádzal príklady kázus s jediným svedkom, alebo pri predložení neverejných listín).

Ako jeden z mála stredovekých textov bola Azzova Summa preložená do francúzštiny už za jeho života. Bol takým uznávaným, že jeho stúpenci vo vtedajšom prostredí zaviedli známe „*Chi non ha Azzo, non vada al palazzo*“, kto nie je s Azom, nech nechodí na súd. Hovorilo sa aj „*Quidquid non agnoscit glossa, non agnoscit curia*“, kto nepozná glosy, toho nepozná súd, ale to skôr v spojitosti s Accursiovým dielom.

Azovým žiakom bol Jacopo di Baldovino (zomrel v roku 1225), pochádzajúci z bohatej Bolognskej rodiny. Venoval sa najmä procesnému právu, jeho najvýznamnejšou zbierkou bol *Libellus instructionis advocatorum*. Pôsobil ako učiteľ Bolognskej univerzity a dosiahol takú slávu, že ho dosadili do funkcie podestu Janovskej republiky. Podesta bol voleným úradníkom mestskej samosprávy so súdnymi a policajnými právomocami, spravidla nepochádzal z mesta v ktorom pôsobil. Tento úrad bol typický pre stredoveké talianske mestské štáty, pojem je odvodený z latinského potestas.

Najvýznamnejším pokračovateľom v práci glosátorov bol bolonský profesor Accursius, vlastným menom Accorso de Bagnolo (1184–1263), ktorý všetky glosy (viac než 97 000) k jednotlivým častiam *Corpus Iuris civilis* usporiadal do tzv. *Glossa Ordinaria*, známej ako Magna glossa, resp. tiež ako „*Glossa magistralis*“. Tento počín od roku 1228 bol veľmi významný, pretože je to historicky prvý zredigovaný a celistvý súbor glos, ktorým bolo dovršené dielo glosátorskej školy.⁶

Accursius mal štyroch synov a traja z nich sa venovali právu. Prvý syn František Accursius (1225–1293) sa stal významným učiteľom rímskeho práva na Bolognskej univerzite. V roku 1273 ho so sebou odviezol anglický kráľ Eduard I., ktorý sa vracal z križiackej výpravy zo Svätej Zeme, do Anglicka. Tam pôsobil na kráľovskom dvore ako radca. Neskôr sa vrátil späť do Bologne, kde pokračoval vo vyučovaní. Jeho brat Cervottus Accursius (1240–1287) pokračoval v otcovom diele, ku ktorému spísal neobdorné a vyvrátiteľné glosy. Z toho vyvodzujeme slovo Cervottinae, čo je synonymom pre zly právnický výklad. Tretí syn Guilelmus bol vypovedaný z Bologne a viedol dobrodružný život.

Škola glosátorov sa postupne dostávala aj mimo Talianska. Do iných krajín ich šíрили Taliani študujúci na Bolognskej univerzite. Títo boli prvý z tzv. Zaalpských doktorov – „*Doctores ultramontani*“. Takým bol napríklad Piacentino (latinsky Placentinus), zakladateľ právnickej fakulty v Montpellieri.⁷ Rozšíril myšlienky glosátorov do zaalpskej oblasti. Placentinus sa narodil okolo roku 1130 v Piacenze. V mladosti napísal šesť zväzkov *De varietate actionum* (neskôr známa ako *Summa Mantuana*), v dôsledku ktorej bol prijatý na štúdium bolonskej univerzity, kde sa v roku 1166 stal učiteľom. Placentinus nesúhlasil s politickými názormi o zvrchovanosti rímskeho cisára nad pápežom, ktoré prevládali na Bolonskej uni-

³ HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a systém soukromého práva římského. Šesté vydání. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského. 1927. str. 50.

⁴ Kleinheyder, G. – Schröder, J.: Europäische Juristen aus neun Jahrhunderten. 4. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 1996. str. 57.

⁵ Lange, H.: Römisches Recht im Mittelalter. Band I: Die Glossatoren. München: C.H.Beck, 1997. str. 154.

⁶ Kunkel, W.-Schermaier, M.: Römische Rechtsgeschichte. 14 Auflage. Köln: Böhlau Verlag GmbH, 2005. str. 231.

⁷ Lange, H.: Römisches Recht im Mittelalter. Band I: Die Glossatoren. München: C.H.Beck, 1997. str. 210.

verzite. Bol veľkým odporcom talianskej politiky Friedricha Barbarossu. Z tohto dôvodu bol zo svojho postu odvolaný a odišiel do Montpellieru, kde pravdepodobne v roku 1170 založil významnú právnickú školu. Neskôr sa v roku 1183 opäť vrátil do Talianska a zomrel v roku 1192 v Montpellieri.

Medzi jeho ďalšie významné práce patria *Summa institutionum*, *Summa codicis* a *Tres Libris codicis*. Medzi ďalšie diela patrí *Additiones*, čo boli poznámky k Bulgarovmu dielu *De regulis Iuris*.

Medzi významných glosátorov v Zaalpskej oblasti patril aj Vacarius. Žil okolo rokov 1115-1198. Je známy ako jediný učiteľ rímskeho práva v anglosaskkej oblasti. V Taliansku absolvoval štúdium na Bolognskej univerzite. Do Anglicka prišiel na pozvanie arcibiskupa z Canterbury okolo roku 1145. Od roku 1149 pôsobil na univerzite v Oxforde, kde napísal tzv. *Liber pauperum*, učebnicu rímskeho práva zloženú z úryvkov z Digest a Codexu, ktorá sa vynikajúco ujala. Bola stručná a vydávaná v ľahkej väzbe, aby bola dostupná aj chudobným študentom. Odtiaľ je odvodený aj jej latinský názov „knihy chudobných“. Rýchly vzostup bol náhle ukončený, keď jeho knihu zakázal ešte v roku 1151 anglický kráľ Štefan (1141-1154). Zároveň zakázal výučbu rímskeho práva na anglických univerzitách. Po týchto udalostiach sa Vacarius venoval len kanonickému právu a ako opäť viedol niekoľko kláštorov v službách arcibiskupa z Yorku. Vacarius sa k výučbe nevrátil ani po Štefanovej smrti.

3. Škola komentátorov – všeobecná charakteristika

Druhá stredoveká škola nemá jednotné označenie. Pojem komentátori, odvodzovaný od metódy ich práce, nie je starý. V minulosti sa o nich hovorilo výlučne ako o postglosátoroch. Toto označenie nebolo správne, odhliadnuc od toho, že z časového hľadiska sú komentátori nasledovníkmi a pokračovateľmi glosátorov, ale nič nevypovedá o prínose školy.¹ Komentátori pracovali na vyššej úrovni a pokročilejším spôsobom. Svoje stanoviská dokázali vyjadriť hutnejšie a celistvejšie. Pôvodný text už neglosovali, ale ho komentovali. Niekedy sa nazývali civilistami alebo z hľadiska formy konsiliátormi podľa toho, že vydávali právnické posudky – *consilia* – čo bol veľmi častý prejav ich činnosti. Ďalším tvorivým prostriedkom komentátorov bol aj traktát. Vychádzali z tradícií scholastiky.

Medzi glosátormi a komentátormi je niekoľko rozdielov. Glosátori boli akademici. K záujmu o rímske právo ich viedli najmä politické dôvody s cieľom zvýrazniť kontinuitu starovekej Rímskej ríše a stredovekej Svätej rímskej ríše. Len v nevyhnutnom rozsahu ho prispôbovali potrebám svojej doby. Naopak komentátori neboli teoretikmi, ale riešili problémy súvekej právnej praxe. Ich motiváciou bol prudký hospodársky a ekonomický rast severotalianskych mestských štátov s tým, že vtedajšie slabo vyvinuté mestské (štátárne) právo nedokázalo uspokojiť všetky nároky, ktoré sa naň kládli, hlavne z radov kupeckého stavu. Preto sa právnici prirodzene obracali na dokonalejšie rímske právo a hľadali v ňom inšpiráciu. Ide naozaj len o námet, inšpiráciu, pretože toto právo nezachovávali nezmenené, ale ho prispôbovali a menili podľa vlastných potrieb. Za týmto procesom však bolo oveľa viac vedeckej práce ako by sa nezainteresovanému javilo.

Prvým faktorom, s ktorým sa komentátori museli vyrovnávať, bol prirodzený rozdiel medzi starovekými a feudálnymi spoločenskými pomermi. Justiniánska kodifikácia vychádzala z iných materiálnych prameňov, z rozdielnych hospodárskych a kultúrnych súvislostí a právnych východísk.

Druhým faktorom bolo zloženie samotných Digest, keďže boli zostavené podľa úryvkov z diel klasických právnikov, ktorým bolo blízke kazuistické uvažovanie. Jednotlivé prípady rímskych právnikov nebolo možné generálne aplikovať na právne vzťahy, najmä za absencie všeobecných výkladových pravidiel. Preto komentátori museli justiniánske pramene spracovať a analyzovať indukčnou metódou od jednotlivého k všeobecnému a následne nanovo sformulovať základné pravidlá, ktoré boli známe rímskym právníkom pri vytváraní káuz, za pomoci právnických pojmov, ktoré pôvodný text neobsahoval.

¹ Urfus, V.: Historické základy novodobého práva súkromého. Praha: C.H.Beck, 1994. str. 28.

Tretí faktor nebol rímskoprávny, ale spočíval výlučne na dôvodoch stredovekej reality. Išlo o vplyv cirkvi na medziľudské vzťahy a vzťah kanonického práva k týmto recepcným pokusom. Hoci pre obdobie pôsobenia komentátorov je charakteristický úpadok pápežskej moci v Itálii (v súvislosti s Avignonským zajatím a schizmou), bolo nevyhnutné určiť vzájomný pomer rímskeho a kanonického práva. Z toho dôvodu sa komentátori často zaoberali aj kanonickým právom, nezriedka boli znalcami kanonického práva, na rozdiel od glosátorov, ktorí venovali pozornosť rigorózne rímskemu právu.

4. Osobnosti školy komentátorov

Prvým priekopníkom školy komentátorov, resp. predstaviteľ určitého prechodného obdobia medzi školami, bol Denari Odofredus. Známý je len rok jeho úmrtia, t.j. 1265. Medzi jeho najvýznamnejšie diela, ktoré boli vydané až po jeho smrti, patria najmä *Lecturae in Digestum Vetus* a *Lecturae in Digestum Novum*, významné príručky rímskeho práva, ktoré poukazujú na vtedajšie delenie Digest na Vetus – doslova „staré“ – (úvodné knihy č. 1-24, 2 titul) a Digestum Novum – nové – (knihy od č. 39-50).² Napísal aj dielo *Summa de libellis forandis*.

Za prvého ozajstného komentátora je považovaný až Cinus z Pistoie (1270-1336). Na-rodil sa v meste Pistoia v Toskánsku. Pochádzal zo šľachtického rodu Sinibuldi, občianskym menom sa volal Cino dei Sinibuldi. Jeho život bol prepojený s úradníckou a učiteľskou kariérou. V roku 1314 získal doktorát na Bolognskej univerzite a v tomto roku vydal aj svoje najslávnejšie dielo – *Lectura in codicem* – prvý veľký komentár ku Kódexu v ktorom výrazne spojil prvky rímskeho práva s mestským a kanonickým právom. Jeho konečným cieľom bolo, aby rímske právo čo najviac preniklo a obohatilo vtedajšiu právnu prax. Roku 1315 sa stal podestom³ Sieny a vyučoval právo na tamjšej univerzite. Od roku 1326 bol vymenovaný za hlavného právnika mesta Perugia a na tamjšej univerzite zároveň prednášal. V roku 1330 odišiel na pozvanie Neapolského kráľa Róberta I. z Anjou vyučovať do Neapola. V roku 1334 bol zvolený za gonfaloniera⁴ Pistoie, ale úradu sa už neujal.

Medzi najznámejších komentátorov, ba stredovekých právníkov vôbec, patril aj Bartolus de Saxoferrato (1313-1357). Podľa neho sa komentátori často nazývajú aj Bartolisti. To potvrdzuje aj porekadlo *nemo iurista, nisi Bartolista* (ak nie si Bartolista, nie si právnik). Narodil sa v dedine Venatura blízko Sassoferrata v strednom Taliansku. Študoval právo na univerzitách v Perugii a neskôr v Bologni. V roku 1338 prijal úrad súdneho assessora v Pise, ale už v roku 1340 sa stal učiteľom na univerzite v Pise a v roku 1343 odišiel vyučovať na univerzitu v Perugii. Jeho pôsobenie sa tradične spája práve s univerzitou v Perugii, ktorú všestranne podporoval. Napísal významný komentár k Digestám a Codexu. Jeho komentár sa ponáša na súčasné komentáre k zákonu. Po citácii textu Digest sa v jeho diele nachádza čiara a podnázov *Additiones* (Poznámky) s výkladom. Venoval sa aj aktuálnym otázkam feudálneho a mestského práva. Vytvoril mnoho projektov ako by mala fungovať miestna správa a samospráva talianskych mestských štátov.

V roku 1355 sa stretol s rímskym cisárom a českým kráľom Karolom IV. Ten ho ustanovil za svojho radcu (*consiliarius*). Nie je však známe, žeby z tohto dôvodu niekedy opustil taliansku oblasť. Táto funkcia dala podnet k rôznym historikám a legendám. V 16. storočí vznikol mýtus, že pôsobil aj ako profesor na Karlovej univerzite v Prahe, čo je fikciou. Dokonca sa pokladá za autora Zlatej buly Karla IV. z roku 1356, čo je však rozhodne nepravdivé tvrdenie, vzhľadom na dlhodobé kodifikačné zámery v ríši. Náhle zomrel v Perugii.

Jeho najvýznamnejším žiakom a nasledovníkom bol Baldus de Ubaldis (1327- 28.4.1400). V roku 1344 sa stal doktorom. Jeho život bol spätý s výskumnou prácou a vyučovaním práva na talianskych univerzitách. Počas rokov 1347-1357 vyučoval právo na uni-

² Medzi nimi stála prostredná časť nazvaná *infortiatum* (knihy 24 tit.3 -38)

³ Úrad podestu – viď vysvetlivku pri Balduniovi, Azzovom žiakovi.

⁴ Vysoká pozícia samosprávy v talianskych mestských štátoch, v rôznych mestách mal rôzne právomoci od vojenského veliteľa až po správcu spravodlivosti.

verzite v Perugii so svojím učiteľom Bartolom de Sassoferrato. Po Bartolovej smrti odišiel učiť na univerzity v Pise a Padove, až sa na sklonku života opäť vrátil vyučovať do Perugie. Baldus bol významným právníkom doby. Pôsobil ako blízky poradca pápeža Gregora XI., ktorý rozhodol o presune sídla pápežov z Avignonského zajatia späť do Ríma. Následne bol hlavným radcom Gregorovho následníka, pápeža Urbana VI., vo veciach dvojopápežstva, keďže po smrti Gregora XI. bol zvolený jeden pápež v Ríme a protipápež v Avignone. Baldus sa zaoberal právnymi otázkami schizmy. Svoje úvahy zhrnul v diele *Questio de schismate*. Vyriešenia veľkej schizmy sa nedožil. Zomrel na následky besnoty po uhryznutí divým psom roku 1400.⁵²

Žiakom Balda de Ubaldis bol Talian Paulus de Castro, alebo *Castrensis* (zomrel v roku 1441). Študoval na univerzite v Perugii. Pôsobil ako učiteľ civilného práva na rôznych univerzitách. Krátky čas pôsobil vo Viedni. Od roku 1394 sa stal učiteľom na univerzite v Avignone. V roku 1429 sa vrátil do Talianska a vyučoval v Padove. Študenti ho prezývali *famorissimus juris utriusque monarcha*. Napísal traktát o Digestách a *Concilium nouorum* s 481 komentármi. Jeho text nie je prehľadne členený ako Saxoferrato, ale je jednotný ako monografia. Medzi ďalších komentátorov patrili Jason de Mayno (1435-1519) a Filippo Decius (1454-1535).

5. Postkomentátori v Nemecku – „kvázihumanisti“?

Recepcia rímskeho práva bola úspešným procesom. Najviac sa recipované rímske právo využívalo v Nemecku. Najstaršou zmienkou o tom je Lotharská legenda z 12. storočia. Preukázané je nariadenia cisára Ľudovíta Bavara z roku 1342, ktoré prikazuje dvorskému súdu rozhodovať v súlade s rímskym právom. V roku 1495 vznikom Ríšskeho komorného súdu a prijatím „Poriadku ríšskeho komorného súdu“ (*Ordnung des Reichskammergerichts*) sa recipované rímske právo začalo používať v bežnej praxi. Dalo podnet pre vznik tzv. kameralistiky, ktorá sa vyvinula z analýzy rozhodovacej činnosti tohto súdu. Tieto tendencie pretrvali na nemeckom území až do prijatia BGB v roku 1896.

Obzvlášť veľký význam mala pre nemeckú právnu prax predovšetkým komentátorská škola a metódy jej práce. Preto sa tu dlho udržala. Hoci sa niekedy nižšie uvedení predstavitelia jednoznačne zaraďujú do školy humanistov, ktorá nasledovala po škole komentátorov, existujú aj názory teoretickej povahy, ktoré tvrdia, že boli ovplyvnení prácou komentátorov natoľko, že ich možno považovať viac za tzv. postkomentátorov ako za „čistých humanistov“, ¹³ najmä pokiaľ ide o ich prácu v oblasti kanonického a mestského práva.

Ulrich Zasius, (1461-1535) správnejšie latinsky Udalricus Zasius a nemecky Ulrich Zäsy, bol významným predstaviteľom rímskoprávnej vzdelanosti v Nemecku. Zasius sa narodil a mladost prežil v Kostnici, ale svoju kariéru spojil s mestom Freiburg.

Venoval sa aj otázkam kanonického práva, čoho dokladom je spis z roku 1508 *De Iudaeis parvulis baptizandis* (doslova „O pokrstených malých Židoch“), v ktorom rozoberal právnu prípustnosť núteného krstu židovských detí proti vôli rodičov. K skúmaniu tejto problematiky ho pohlal skutočný prípad Žida, ktorý bol so synom v čase vojnového konfliktu zadržaný. Za účelom zaobstarania výkupného bol otec prepustený a syn ponechaný v zajatí ako rukojemník. Kým sa jeho otec vrátil, bol jeho syn násilne pokrstený, čo podľa kanonického práva znamenalo nemožnosť syna vrátiť sa k otcovi. Hoci z pohľadu dnešnej pozitívnej právnej úpravy je to jasný prípad, Zasius schvaľuje toto konanie a svoj záver odôvodňuje do-bovými teologickými a právnymi argumentmi. Aby verejná moc zaistila dieťaťu večný život a blaženosť, môže odňať rodičom ich práva nad dieťaťom. ¹⁴

Zasius mal za žiaka právníka Johanna Ficharda, ktorý pokračo-

val v jeho diele. Fichard (1512-1580) sa venoval jednak rímskemu, ale aj miestnemu právu. Jeho najvýznamnejšie dielo je „Frankfurtská obnovená reformácia“ (*Der Stadt Frankfurt erneuerte Reformation*), systematické spracovanie mestského práva Frankfurtu nad Mohanom. Obnovená preto, že to nebolo prvé dielo svojho druhu. Prvé spracovanie tzv. Frankfurtskej reformácie vyhlásil na Štedrý večer roku 1509 právník Adam Serenaurus, vlastným menom Adam S. von Heimbach. Význam Fichardovho diela spočíva v časovej súvislosti, pretože ním obnovená reformácia (t.j. ústava) ako miestne právo zostalo nezmenené v platnosti až do účinnosti BGB v roku 1900. Medzi Fichardove ďalšie významné spracovanie regionálneho práva patrí „Krajinské právo grófstva Solm“. Fichardove diela o rímskom práve sú najmä *Exegeses summariae omnium titulorum institutionum* (1573), či *Juris consultorum vitae* – historický prameň o životoch významných právníkov.

Záver

Tento článok sa pokúsil odstrániť určitú medzeru, ktorá je v tejto oblasti z pohľadu študenta prítomná. Možno konštatovať zreteľný nedostatok relevantných zdrojov v slovenskom jazyku, ktoré by sa hlbšie a podrobnejšie zaoberali recepciou rímskeho práva. Preto základnou východiskovou bázou tohto článku bola oveľa bohatšia zahraničná bibliografia. Napriek tomu je len úvodom, veľmi stručným a jednoduchým zhrnutím procesu recepcie, aj to len v rozsahu glosátorskej a komentátorskej školy.

Je len bránou pre ďalšie štúdium v tejto oblasti. V súčasnosti sú verejnosti prístupné a zdigitalizované celé zväzky od Bartola de Saxoferrato, Balda, Durantisa a Paula de Castro a tie sú hodné bližšieho spoznania, opomenúc ďalšie kvantá vhodnej zahraničnej literatúry.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

Ebel, F.- Thielmann, G: Rechtsgeschichte. Band I.: Antike und Mittelalter. Heidelberg: C.F.Müller Verlag, 1989. 236 s. ISBN 978-3811462984

Heyrovský, L.: Dějiny a systém soukromého práva římského. Šesté vydání. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského. 1927. 656 s.

Kleinheyer, G. – Schröder, J.: Europäische Juristen aus neun Jahrhunderten. 4. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 1996. 577 s. ISBN 978-3825205782

Kunkel, W.-Schermaier, M.: Römische Rechtsgeschichte. 14 Auflage. Köln: Böhlau Verlag GmbH, 2005. 336 s. ISBN 978-2-8252-2225-3

Lange, H.: Römisches Recht im Mittelalter. Band I: Die Glossatoren. München: C.H.Beck, 1997. 366 s. ISBN 3 406 41904 6

Schulte, J.F.von: Geschichte der Quellen und Literatur des canonischen Rechts. 1. Band. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd., 2000. 416 s. ISBN 978- 58477-089-9

Stollein, M. (eds.): Juristen: ein biographisches Lexikon - von der Antike bis zum 20. Jahrhundert. Second edition. München: C.H.Beck, 2001. 719 s. ISBN 978-3-406-45957-3

Urfus, V.: Historické základy novodobého práva soukromého. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 1994. 131 s. ISBN 80-7049-107-8

Bc. Martin Gregor

študent Právnickej fakulty UPJŠ

Je publikačne činným študentom magisterského štúdia Právnickej fakulty UPJŠ. V roku 2014 ukončil bakalárske štúdium s vyznamenaním a získal Cenu dekanky PrF UPJŠ za vynikajúce študijné výsledky. Zaoberá sa najmä rímskym a ústavným právom.

⁵² Stollein, M. (eds.): Juristen: ein biographisches Lexikon - von der Antike bis zum 20. Jahrhundert. Second edition. München: C.H.Beck, 2001. str. 25.

¹³ Ebel, F.- Thielmann, G: Rechtsgeschichte. Band I.: Antike und Mittelalter. Heidelberg: C.F.Müller Verlag, 1989. str. 221.

¹⁴ Schulte, J.F.von: Geschichte der Quellen und Literatur des canonischen Rechts. 1. Band. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd., 2000. str. 137.

Monitorovacie náramky - „nový trend väzenstva“?*

Úvodom

„Človek sa rodí slobodný, ale všade je v okovách.“
Jean-Jacques Rousseau

Preplnené väznice, vysoké priemerné finančné náklady na jedného väzňa, neefektívny a pomerne sporadicky využívaný trest domáceho väzenia a najmä nedostatočný výkon kontroly rozhodnutí, a mnoho iných negatívnych javov sprevádza, a odvážim sa tvrdiť aj deformuje, určitým spôsobom systém slovenského väzenstva. Vhodnejšou a preferovanejšou možnosťou, ktorá vyplýva nielen zo zahraničných, ale aj z národných štatistik a výskumov, sa javí systém alternatívnych trestov,¹ medzi ktoré zaraďujeme najmä trest domáceho väzenia.

S účinnosťou od 1. januára 2006 bol do právneho poriadku Slovenskej republiky *de lege* zavedený **inštitút kontroly technickými prostriedkami**, v kontexte spolu so zavedením trestu domáceho väzenia. Nosnou funkciou predmetného inštitútu je najmä kontrola výkonu rozhodnutia, ktorým sa ukladajú niektoré súdne rozhodnutia. Do dnešného dňa však takýto systém *de facto* zavedený nie je, v čom vidím hlavnú príčinu ojedinelého ukladania tohto alternatívneho trestu súdmi v komparácii s inými druhmi ukladaných trestov vzhľadom na celkový počet uložených trestov. Nemožno opomenúť špecifickú kontrolu vykonávanú prostredníctvom probačných a mediačných úradníkov, ktorí „*vykonávajú dohľad nad správaním obvineného v priebehu skúšobnej doby a kontrolu výkonu trestov nespojiených s odňatím slobody*“². Z môjho pohľadu však takúto kontrolu nepovažujem za **technickú**, nakoľko tento pojem evokuje skôr aspekt hmotných a neživých prostriedkov, ktoré slúžia ako významný doplnok kontrolovania a monitorovania pohybu osôb. Takéto prostriedky sú frekventovane využívané tak v európskom, ako aj v zaoceánskom meradle. V našich končinách donedávna fikcia, no o pár mesiacov realita, ktorú Vám chcem v mojom odbornom článku detailnejšie priblížiť prostredníctvom analýzy nového schváleného zákona.

Zavedenie novej metódy väzenstva v podobe elektronického monitorovania osôb

Z hľadiska historického exkurzu sa so zavedením pokusov elektronického monitoringu prvýkrát stretávame v 70. rokoch 20. storočia na území Spojených štátov amerických, konkrétne na Harvardskej univerzite. Postupom času sa s rozvojom trestu domáceho väzenia uzákonila metóda elektronického monitoringu v podobe rádiových monitoringu³ aj na území viacerých štátov, z ktorých prvenstvo dosiahla Florida.⁴ Čo však elektronický monitoring vlastne znamená? Hlavné „gro“ spočíva v použití elektronického zariadenia, ktoré monitoruje sledovanie pohybu osoby napr. v prípade už spomínaného trestu domáceho väzenia. Takýto systém však musí prameniť a mať svoju oporu v samotnom zavedení a v následnej kontrole daného elektronického systému, ktorú má na starosti jej prevádzkovateľ. Za zaujímavosť považujem fakt, že funkciu prevádzkovateľa v niektorých krajinách plnia súkromné spoločnosti a nie len probačná služba verejnoprávného charakteru. Prikladom môže byť štát Florida, kde je od roku 2012 prevádzkovateľom súkromná firma s názvom 3M Electronic Monitoring, Inc.⁵

Na základe viacerých predmetných skutočností v podobe nepriaznivých defektov väzenstva, o ktorých som sa zmienila na začiatku, začalo Ministerstvo spravodlivosti SR v roku 2012 prioritne s výstavbou projektu zavedenia elektronického systému odsúdených a obvinených v Slovenskej republike. Základným „hybným motorom“, ktorý odštartoval prv

kroky k takémuto projektu boli nepochybne aj dokumenty ako **Koncepcia väzenstva na roky 2011 - 2020** a nemenej aj záväzok Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, podľa ktorého sa má rezort spravodlivosti zamerať najmä na možnosti ukladania alternatívnych trestov vrátane zvýšenia dôrazu na prevenciu.⁶ V danom prípade však poukazujem na to, že i keď sprvu sa daný projekt zamerával na oblasť len v trestnoprávnej rovine, čomu zodpovedal dodatok názvu „*systém odsúdených a obvinených*“, výsledný projekt bol redefinovaný na pojem **Elektronický systém monitoringu osôb - ESMO**. Dôvodom je najmä skutočnosť, že systém sa neobmedzí len na obvinené a odsúdené osoby, ale bude mať dosah aj v civilnoprávnej rovine. Aby sa daný projekt mohol realizovať, musel sa daný legislatívny zámer prejavíť v jeho zakotvení právnym základom, a to v podobe zákona, ktorý sa javí ako najvhodnejšia možnosť. Dané bolo čiastočne zrealizované predložením vládneho **návrhu zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami** a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami“) Ministerstvom spravodlivosti SR a jeho schválením 19. marca 2015. Hlavným podkladom bol Plán legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2014 a uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 453/2014 Z. z. Základným účelom zákona je „*vytvoriť legislatívne podmienky pre reálne využívanie kontroly dodržiavania niektorých (najmä súdnych) rozhodnutí technickými prostriedkami so zámerom zlepšenia využívania alternatívnych trestov alebo odklonov v trestnom konaní*“⁷. Zákon o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami podrobne upravuje vymedzenie druhov technických prostriedkov vo všeobecných ustanoveniach, podmienky ich použitia, kontrolu technickými prostriedkami a spoločné ustanovenia. Dané pojmy exaktne zodpovedajú názvom častí predmetného zákona.

Mám za to a pozitívne aspekty zákona vnímam v dvojitoť význame, nakoľko jeho význam nevidím len v jeho samotnom prijatí a vytvorení právneho predpisu *lex specialis*, ktorý zavádza technické prostriedky, ale najmä v jeho novelizácii zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) v kontexte s novým vymedzením trestu domáceho väzenia, jeho zaradenia aj medzi tresty mladistvých a rovnako v nemenej významnej možnosti premeny zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia.

Vymedzenie a analýza pojmov v zmysle schváleného zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami

V ďalšom texte sa zameriam na stručný prehľad a analýzu tých pojmov a ustanovení zákona, ktoré sú nevyhnutnými a z môjho pohľadu užitočnými na vytvorenie si lepšieho prehľadu o predmetnom právnom predpise.

V zákone v ustanovení § 2 je vymedzený základný výklad pojmov. Najpodstatnejšími definíciami, ktoré je nutné vymedziť, sú **kontrola technickými prostriedkami**, **technické prostriedky** a **rozhodnutia**, čo vzájomne korešponduje s názvom zákona. **Kontrolou technickými prostriedkami** sa rozumie činnosť, ktorou sa zisťuje dodržiavanie zákazov, povinností alebo obmedzení uložených rozhodnutím prostredníctvom technických prostriedkov a centrálného monitorovacieho systému. Za dôležité považujem vymedziť, aké rozhodnutia budú právne relevantné pre daný zákon. Podľa daného ustanovenia § 2. ods.1 písm. b) sa **rozhodnutiami** rozumejú vykonateľné rozhodnutie súdu alebo prokurátora, ktorým sa ukladá zákaz, obmedzenie alebo povinnosť, alebo vykonateľné rozhodnutie, ktorým sa uloží trest domáceho väzenia. Rovnako významným pojmom sú **technické prostriedky**, ktorými rozumieme zariadenia (alebo ich súbor) umožňujúce za podmienok ustanovených týmto zákonom kontrolu výkonu niektorého rozhodnutia. Prvotné vymedzenie daných technických prostriedkov je veľmi všeobecné a striktné, čo by mohlo navodiť dojem, že predmetné technické prostriedky budú jednotného generu, a ich použitie bude založené na rovnakom princípe. To by však zároveň nekorešpondovalo s „*predmetom zabezpečenia realizácie a implementácie projektu, ktorým bolo získanie konkrétnych technických prostriedkov pre jednotlivé druhy monitoringu*“⁸. Napokon aj všestranná využiteľnosť

*Článok recenzoval doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD., ktorý pôsobí na Katedre trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ Základnou nosnou myšlienkou alternatívnych trestov je ponechanie odsúdeného na slobode, pričom sa mu uloží trest pôsobiaci preventívne proti páchaniu ďalšej trestnej činnosti. Trest odňatia slobody má byť „ultima ratio“. Základná koncepcia, ktoré presadzuje používanie alternatívnych trestov je restoratívna justícia.

² § 3 ods. 1 písm. d) zákona č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch v znení neskorších predpisov.

³ Rozoznávame dva systémy elektronického monitoringu. Prvý má formu rádiového monitoringu, ktorého podstata spočíva vo vysielaní signálu, rádiových frekvencií. Druhý pomerne modernejšia a vyspelejšia je technológia GPS monitoringu, ktorej podstata spočíva vo využívaní bezdrôtovej satelitnej siete.

⁴ BALES, W. et al. A Qualitative and Quantitative Assessment of Electronic Monitoring [online]. [cit. 16. 04. 2015] The Florida State University, Center for Criminology and Public Policy Research, 2010 Dostupné z: <http://www.criminologycenter.fsu.edu/pdf/EM%20Evaluation%20Final%20Report%20for%20NIJ.pdf>, p. 21.

⁵ Contract C2745 [online]. [cit. 16. 04. 2015] Florida Department of Corrections, 2012. Dostupné z: <http://www.dc.state.fl.us/business/contracts/c2745.pdf>.

⁶ VROBELOVÁ, VROBELOVÁ, I. ELEKTRONICKÝ SYSTÉM MONITORINGU OSÔB (ESMO) – ZAVÁDZANIE MODERNÝCH METÓD DO SLOVENSKÉHO PRÁVNEHO VÄZENSTVA. In: STRÉMY, T (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 310.

⁷ Dôvodová správa k zákonu o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami.

⁸ VROBELOVÁ, VROBELOVÁ, I. ELEKTRONICKÝ SYSTÉM MONITORINGU OSÔB (ESMO) – ZAVÁDZANIE MODERNÝCH METÓD DO SLOVENSKÉHO PRÁVNEHO VÄZENSTVA. In: STRÉMY, T (ed.): Restoratívna justícia

danej kontroly, ktorá bude rozšírená aj na civilnoprávnu oblasť si priam žiada, aby sa predmetné monitorovacie technické prostriedky genericky diferencovali v závislosti od účelu kontroly daného rozhodnutia. Upozorňujem, že odlišenie sa týka len spôsobu jeho použitia a príslušenstva, ktoré daný elektronický náramok tvorí. Dizajnová stránka technických prostriedkov sa okrem príslušenstva nelíši. Za pozitívne vnímam, že zákonodarcu v ďalších ustanoveniach pomerne podrobne ustanovil jednotlivé druhy technických prostriedkov spolu s ich použitím, nakoľko len všeobecná klauzula pojmu technické prostriedky by bola nedostačujúca pre jej reálne uplatnenie v praxi.

V zmysle schváleného zákona sa technickými prostriedkami budú rozumieť:

• **Osobné identifikačné zariadenie**

Jej podstatou je identifikácia kontrolovanej osoby, čomu zodpovedá povinnosť strpieť upevnenie osobného identifikačného zariadenia na svojom tele počas celého trvania kontroly technickými prostriedkami. Podľa môjho názoru sa daným zariadením rozumie elektronický náramok, ktorý bude monitorovať osobu.

• **Zariadenie na kontrolu prítomnosti v mieste výkonu rozhodnutia (ďalej len „zariadenie na kontrolu prítomnosti“)**

Účelom je zistenie prítomnosti osoby v daný čas na danom mieste, čomu zodpovedá povinnosť strpieť upevnenie technického zariadenia vo svojom obydli. Tento prípad bude charakteristický práve pre trest domáceho väzenia. Reálna podoba bude spočívať v umiestnení tzv. domácej monitorovacej stanice, ktorá bude exaktne monitorovať „prítomnosť osoby na základe vzájomnej komunikácie s osobným monitorovacím zariadením (náramkom, ktorý je umiestnený na nohe) a odosielať informácie do monitorovacieho centra.“⁹

• **Zariadenie na určenie polohy kontrolovanej osoby**

Umožňuje kontrolu pohybu a pobytu kontrolovanej osoby na základe určenia jej aktuálnej geografickej polohy.

• **Zariadenie varovania blízkosti**

Podstata spočíva v detekcii priblíženia sa kontrolovanej osoby k chránenej osobe a okamžité varovanie chránenej osoby. Predmetné zariadenie bude využívať chránená osoba napríklad v prípade zákazu priblíženia sa¹⁰ a v prípade ak uvedené zariadenie bude signalizovať blízkosť kontrolovanej osoby, bude mať možnosť signalizovať takejto osoby operačnému centrálnemu stredisku.

• **Zariadenie kontroly požitia alkoholu**

Dané zariadenie sa vyznačuje špecifickým prístupom, keďže samotná kontrola dodržiavania zákazu požívania alkoholických nápojov kontrolovanou osobou sa bude uskutočňovať sledovaním úrovne alkoholu v dychu za súčasnej biometrickej identifikácie kontrolovanej osoby. Podľa mojej mieny sa v obydli namontuje obdobná monitorovacia stanica, ktorá bude obsahovať podobné zariadenie, aké využívajú policajti na sledovanie úrovne alkoholu (tzv. tester alkoholu). Biometrická identifikácia kontrolovanej osoby by mohla spočívať v zosnímaní celej tváre alebo len rohovky očí.

• **Zariadenie hlasového overenia prítomnosti kontrolovanej osoby**

Bude fungovať na princípe biometrickej identifikácie kontrolovanej osoby najmä telefonickým overovaním prítomnosti kontrolovanej osoby na určenom mieste a v určenom čase.

Za dôležité považujem uviesť v skratke aj **podmienky výkonu kontroly technickými prostriedkami** a podmienky ich použitia, ktoré sú upravené v § 12 až v § 16 uvedeného zákona. Podmienkou vykonania kontroly technickými prostriedkami by mal byť v závislosti od charakteru rozhodnutia písomný súhlas chránenej pľnoletej osoby v prípade, ak sa rozhodnutím ukladá kontrolovanej osobe zákaz priblížiť sa k chránenej osobe na určenú vzdialenosť, písomný súhlas pľnoletej osoby, ktorá žije s kontrolovanou osobou v spoločnej domácnosti, ak sa rozhodnutím ukladá kontrolovanej osobe povinnosť zdržiavať sa v určený čas na určenom mieste, alebo ak sa rozhodnutím ukladá kontrolovanej osobe zákaz

požívať alkoholické nápoje, a v neposlednom rade súd podľa okolností daného prípadu prihliadne na vyjadrenie maloletého ako chránenej osoby, vyjadrenie zákonného zástupcu alebo opatrovníka. V poslednom prípade sa súhlas daných osôb nebude vyžadovať, postačí vyjadrenie.

Chcela by som poukázať na to, že i keď je v ustanoveniach upravené skončenie výkonu kontroly technickými prostriedkami, samotný zánik výkonu kontroly technickými prostriedkami nie je výslovne ustanovený, čo považujem za negatívum, nakoľko podľa môjho názoru bude zánik pozostávať z dvoch štádií, ktorými bude skončenie kontroly, t.j. štádium de lege a následne z deaktivácie režimu použitia technických prostriedkov, resp. deinstalácie technických prostriedkov, ktorá bude mať už len formálny, deklaratórny charakter.¹¹ Mám za to, že i z tohto dôvodu by bolo vhodnejšie používať definíciu zánik. Bezprostredne po skončení kontroly, probačný a mediačný úradník vyhotoví záverečnú správu o priebehu kontroly technickými prostriedkami, ktorú predloží tomu orgánu, ktorý vydal rozhodnutie. Náklady výkonu kontroly technickými prostriedkami bude znášať štát, spolu so súčinnosťou kontrolovanej osoby, ktorá bude povinná podieľať sa na náhrade predmetných nákladov štátu za každý začatý deň výkonu kontroly technickými prostriedkami. Suma bude ustanovená všeobecne záväzným právnym predpisom.

Monitoring osôb s elektronickými náramkami sa bude zabezpečovať vo forme centrálného systému v rámci operačného strediska s nepretržitou prevádzkou. Predpokladaným miestom bude Ministerstvo spravodlivosti SR¹² a v „prípade akéhokoľvek incidentu budú operátori inštruovať probačných a mediačných úradníkov v danej oblasti a prípadne aj políciu“.¹³

Novelizčný dosah zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami na Trestný zákon

Nevyhnutnou súčasťou v pozitívnom zmysle budú pripravované novelizácie osobitných zákonov verejného práva. Nakoľko rozsah legislatívnych zmien je pomerne väčšieho rozsahu, upriamim pozornosť len na významné právne transformácie. Najpodstatnejšia zmena, ktorá sa dotkne Trestného zákona v znení neskorších predpisov, sa odzrkadlí v § 53 ods. 1, kde bude pojem **trestu domáceho väzenia** vymedzený novou definíciou, ktorá znie:

Trest domáceho väzenia až na dva roky môže súd uložiť páchateľovi prečinu, ak

a) vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa postačuje uloženie tohto trestu,

b) páchateľ dal písomný sľub, že sa v určenom čase bude zdržiavať v obydli na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne potrebnú súčinnosť,

c) sú splnené podmienky výkonu kontroly technickými prostriedkami.“

Z daného ustanovenia v porovnaní so súčasným ustanovením v Trestnom zákone môžeme vidieť podstatný rozdiel najmä v kumulatívnom splnení podmienok podľa písm. a, b, c), kde sa zdôrazňuje obligatornosť výkonu kontroly technickými prostriedkami. Rovnako podstatnou zmenou bude výška trestu, ktorú bude možné uložiť **až na dva roky** namiesto jedného roku, ako je tomu v súčasnosti, a rovnako podľa návrhu novely by za nedodržanie obmedzení a povinností súd trest domáceho väzenia mohol **premeniť na nepodmienečný trest odňatia slobody** v zmysle, že nevykonaný deň trestu domáceho väzenia by sa rovnal jednému dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody,¹⁴ čo je zmena oproti terajšiemu ustanoveniu, kde je pomer dní nevykonaného trestu domáceho väzenia a nepodmienečného trestu odňatia slobody 2 : 1.

Zákon uvádza ďalšiu významnú zmenu, a to zakotvenie § 65a v Trestnom zákone, ktorého obsah bude spočívať v **premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia**. Súd bude mať fakultatívnu možnosť rozhodnúť o preмене zvyšku trestu odňatia slobody odsúdeného na trest domáceho väzenia, avšak len za splnenia prísnych kritérií, ktorými budú dodržiavanie podmienok ustanovených v § 53 ods. 1 Trestného zákona, a zároveň kumulatívne splnenie podmienok:

a) odsúdený vo výkone trestu plnením svojich povinností a svojim

a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 310.

⁹VROBELOVÁ, VROBELOVÁ, L. ELEKTRONICKÝ SYSTÉM MONITORINGU OSÔB (ESMO) – ZAVÁDZANIE MODERNÝCH METÓD DO SLOVENSKÉHO PRÁVNEHO VÄZENSTVA. In. STRÉMY, T (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 313.

¹⁰§ 51 ods. 4 písm.a) zákona č. 300/2005 Z. z. (Trestný zákon) v znení neskorších predpisov.

¹¹§ 23 - § 24 zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami v znení neskorších predpisov.

¹²Pozri bližšie § 30 zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami v znení neskorších predpisov.

¹³Monitorovacie náramky dostali jasné pravidlá, platíť budú aj odsúdení. In Sme.sk. [online]. [Citované 17.04.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/7706269/monitorovacie-naramky-dostali-jasne-pravidla-platit-budu-aj-odsuden-i.html>>

¹⁴Pripravuje sa v NR SR – Zákon o kontrole výkonu trestu technickými prostriedkami. In Ulclegal.com. [online]. [Citované 16.04.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/ine/5315-pripravuje-sa-v-nr-sr-zakon-o-kontrole-vykonu-trestu-technickymi-prostriedkami>>

správaním preukázal polepšenie,

b) odsúdený vykoná jednu tretinu uloženého alebo rozhodnutím prezidenta Slovenskej republiky zmierneného trestu odňatia slobody,

c) zvyšok nevykonaného trestu odňatia slobody nepresahuje dva roky,

d) nejde o výkon trestu, ktorý bol nariadený po rozhodnutí o neosvedčení sa v skúšobnej dobe určenej pri podmienčnom odklade výkonu trestu odňatia slobody, podmienčnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, o výkon zvyšku trestu, ktorý bol nariadený po rozhodnutí o neosvedčení sa v skúšobnej dobe pri podmienčnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody,

e) odsúdenému nebol premenený trest domáceho väzenia na trest odňatia slobody a

f) odsúdený nebol pred spáchaním trestného činu vo výkone trestu odňatia slobody.¹⁵

Súčasná právna úprava pre mladistvých odsúdených uvádza taxatívny výpočet trestov v § 109 Trestného zákona¹⁶, medzi ktorými však môžeme vidieť absenciu trestu domáceho väzenia. Zákon o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí sa dotkne aj predmetného ustanovenia v podobe jeho novelizácie a doplnenia o § 116a, na základe ktorého bude môcť súd uložiť mladistvému pri splnení podmienok ustanovených týmto zákonom a so súhlasom jeho zákonného zástupcu trest domáceho väzenia až na jeden rok. Dané považujem za nesmierne významný krok, nakoľko je nepochopiteľné, že do tohto času ešte takýto trest nebol zavedený pre mladistvých, nakoľko práve pre takúto juvenilnú skupinu sa javí daný trest ako výhodnejšia alternatíva oproti trestu odňatia slobody. Apelujem aj tým, že z viacerých štatistík vyplýva, že alternatívne tresty spĺňajú u mladistvých účel trestu¹⁷ porovnateľnejšie pozitívnejším spôsobom ako u samotného trestu odňatia slobody.¹⁸

V neposlednom rade uvádzam aj iné právne predpisy, ktorých sa dotkne zmena účinnosťou navrhovaného zákona. Okrem už rozoberaného Trestného zákona nimi budú zákon č. 301/2005 Z. z. (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov, zákon č. 549/2003 Z. z. o súdnych úradníkoch v znení neskorších predpisov, zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody, zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov. Predpokladaná účinnosť samotného zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami je stanovená na 1. júla tohto roku (pozn. autora rok 2015), pričom novelizácie daných osobitných predpisov nadobudnú účinnosť až 1. januára 2016.

ZÁVER

Záverom sa nám však vynára otázka, aké výhody vlastne tkvejú v samotných technických prostriedkoch? Vzhľadom na možnosti využitia danej kontroly technickými prostriedkami, ktoré sa v širokom rozsahu dotýkajú tak rozhodnutí ukládajúcich alternatívne tresty, ako aj rozhodnutí, ktorými sa ukládajú niektoré primerané obmedzenia alebo povinnosti spravidla v rámci probačného dohľadu (napr. podmienčného odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom), sú benefity takto schválenej právnej úpravy nesmierne silným krokom vpred a hlavne zárukou ochrany spoločnosti. Rovnako posilnenie dôvery v alternatívne tresty a poukazanie na ich výhody patrí k najväčším plusom, čo zdôrazňuje aj dôvodová správa zákona o kontrole výkonu tým, že „tradičný trest odňatia slobody a umiestnenie odsúdeného v ústave na výkon trestu je ostrakizujúci a sťažuje prepusteným na slobodu zaradenie do riadneho života. Naproti tomu uloženie alternatívnych trestov zasahuje do života odsúdeného v obmedzenej miere, ktorá odsúdenému umožňuje ďalej vykonávať svoju prácu a viesť doterajší rodinný život“. Medzi najväčšie výhody sa nepochybne radí zníženie nákladov na výkon trestu v porovnaní s trestom odňatia slobody. Úzky súvis vidíme aj v snahe posilniť ochranu obetí domáceho násillia, kedy sa umožní využitie kontroly výkonu rozhodnutia aj v prípade nariadeného predbežného opatrenia v civilnom konaní, ktorým sa účastníkovi konania (agresorovi) nariaďuje, aby nevstupoval dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba, vo vzťahu ku ktorej je dôvodne

podozrivý z násillia.¹⁹ Z tohto dôvodu považujem dané za silný varovný nástroj obetí domáceho násillia, keďže problematika domáceho násillia je v súčasnosti silno ovplyvňujúci negatívny spoločenský jav, ktorý tak v sociálnom, ako aj legislatívnom prostredí, je nutné eliminovať aj takýmto spôsobom. Nepochybne rovnakou výhodou je aj zľahčenie práce mediačných a probačných úradníkov, ktorí v mnohých prípadoch nestačili vykonávať všetky predmetné povinnosti, ktoré pramenili z osobitného zákona.

Pevne verím, že domáce väzenie nebude už len výchovnou metódou rodičov, ale nadobudne pevné miesto medzi ostatnými trestami, a to s pomocou efektívnej kontroly technickými kontrolnými prostriedkami.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

BURDA, E. a kol. Trestný zákon, Osobitná časť. Komentár. II.diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 1616. ISBN 978-80-7400-394-3.

IVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné: Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010. s. 532. ISBN 978-80-8078-308-2

MAŠLÁNYOVÁ, D. Et al. Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. 1. Vyd. Plzeň: Aleš Čenek s.r.o., 2011. s. 496. ISBN 978-80-7380-338-4.

VROBELOVÁ, VROBELOVÁ, E. ELEKTRONICKÝ SYSTÉM MONITORINGU OSÔB (ESMO) – ZAVÁDZANIE MODERNÝCH METÓD DO SLOVENSKEHO PRÁVNEHO VÄZENSTVA. In. STRÉMY, T (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 313.

Právne predpisy:

Zákon č. 300/2005 Z. z. (Trestný zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami.

Zákon č. 90/1964 Zb. (Občiansky zákonník) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 99/1963 Zb. (Občiansky súdny poriadok) v znení neskorších predpisov.

Internetové zdroje:

BALES, W. et al. A Qualitative and Quantitative Assessment of Electronic Monitoring [online]. [cit. 16. 04. 2015] The Florida State University, Center for Criminology and Public Policy Research, 2010 Dostupné na internete: <<http://www.criminologycenter.fsu.edu/p/pdf/EM%20Evaluation%20Final%20Report%20for%20NIJ.pdf>>, p. 21.

Contract C2745 [online]. [cit. 16. 04. 2015] Florida Department of Corrections, 2012. Dostupné na internete: <<http://www.dc.state.fl.us/business/contracts/c2745.pdf>>.

Monitorovacie náramky dostali jasné pravidlá, platiť budú aj odsúdení. In Sme.sk. [online]. [Citované 17.04.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/7706269/monitorovacie-naramky-dostali-jasne-pravidla-platit-budu-aj-odsudeni.html>>

Prípravuje sa v NR SR – Zákon o kontrole výkonu trestu technickými prostriedkami. In Ulegal.com. [online]. [Citované 16.04.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.ulegal.com/sk/bulletin-pro-bono/ine/5315-pripravuje-sa-v-nr-srzakon-o-kontrole-vykonu-trestu-technickymi-prostriedkami>>

Restorative justice as an alternative approach to juvenile offences. In Restorativejustice.org. [online]. [Citované 16.04.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.restorativejustice.org/RJOB/restorative-justice-as-an-alternative-approach-to-juvenile-offences>>

Iné zdroje:

Dôvodová správa k zákonu o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami.

Bc. Denisa Hamranová
študentka druhého ročníka magisterského štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, zaujíma sa o oblasť trestného práva a kriminológie.

¹⁵ Navrhované ustanovenie § 65a zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších zákonov.

¹⁶ Mladistvému môže súd uložiť len

a) trest povinnej práce,

b) peňažný trest,

c) trest prepadnutia vecí,

d) trest zákazu činnosti,

e) trest zákazu účasti na verejných podujatiach,

f) trest vyhostenia,

g) trest odňatia slobody.

¹⁷ Pozri IVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné: Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010. s. 478.

¹⁸ Restorative justice as an alternative approach to juvenile offences. In Restorativejustice.org. [online]. [Citované 16.04.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.restorativejustice.org/RJOB/restorative-justice-as-an-alternative-approach-to-juvenile-offences>>

Podnikateľ kontra výkon funkcie starostu*

Abstrakt

Cieľom tohto článku je poukázať na nevhodnú právnu úpravu postavenia podnikateľov pri výkone funkcie starostu v zmysle ústavného zákona č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov (ďalej len „ústavný zákon“), pričom článok sa špeciálnejšie zameriava na túto problematiku na úrovni obecného zriadenia. Téza, ktorú sa autor snaží obhájiť znie: „*Právna úprava postavenia podnikateľov pri výkone funkcie starostu by sa mala zmeniť.*“ Autor nesúhlasí s rozličným postavením „podnikajúcich“ verejných funkcionárov, ktoré vyplýva z ustanovení ústavného zákona o inkompatibilitate. V súvislosti s tým považuje niektoré ustanovenia za diskriminačné.

Právna úprava podľa ústavného zákona o nezlučiteľnosti funkcií upresňuje: „*legislatívne vyjadrenie jednotlivých povinností a obmedzení verejných činiteľov a rozširuje okruh funkcií, zamestnaní a činností, ktorých výkon je nezlučiteľný s paralelným výkonom príslušnej verejnej funkcie.*“¹ Inými slovami, nie všetky zárobkové činnosti sú zlučiteľné s výkonom verejného funkcionára. Jedným z účelov zákona je zabrániť uprednostňovaniu osobných záujmov pri zastávaní verejnej funkcie.² Keď pokračujeme pri čítaní jednotlivých ustanovení, narazíme na niekoľko problémov, ktoré by mal zákonodarcu zmeniť.

Prvým problémom je, že zákon taxatívnym spôsobom vymenúva katalóg podnikateľských činností, ktoré nemožno vykonávať popri výkone funkcie verejného funkcionára. Všetky tieto činnosti sú obsiahnuté v článku 5 zákona, ktorý ustanovuje zákaz štatutárnym orgánom alebo členom štatutárneho orgánu, či členom riadiaceho, kontrolného a dozorného orgánu právnickej osoby zriadenej na výkon podnikateľskej činnosti byť zároveň verejným funkcionárom.³ Prečo sa zákon tiež nevzťahuje na vykonávanie podnikateľskej činnosti osôb, ktoré podnikajú ako fyzické osoby? Keď sa pozrieme na definičný rámec podnikania v zmysle zákona č. 513/1991 Z.z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „obchodný zákonník“), tak podnikaním sa rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom, vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku.⁴ Keď pokračujeme ďalej, v súlade s obchodno-právnymi normami, za podnikateľa sa považuje osoba, ktorá je zapísaná v obchodnom registri, osoba podnikajúca na základe živnostenského alebo iného oprávnenia alebo osoba vykonávajúca poľnohospodársku výrobu.⁵ V tejto časti sme nenašli žiadny dôvod, ktorý by v ústavnom zákone vysvetľoval odlišné postavenie medzi podnikateľmi - právnickými osobami a živnostníkmi (advokátmi alebo lekármi, atď.).

Práve naopak, podnikanie na základe živnostenského alebo iného oprávnenia naplňuje všetky znaky obchodnoprávnej definície podnikateľa, preto nevidíme žiadny dôvod na rozlišovanie ich postavenia vyplývajúceho zo zákona.⁶ V tejto časti môžeme konštatovať, že podnikateľ – fyzická osoba môže byť de facto výkonným orgánom obce a zastávať verejnú funkciu, ale člen štatutárneho orgánu, člen riadiaceho, kontrolného alebo dozorného orgánu právnickej osoby zriadenej na výkon podnikateľskej činnosti nesmie byť verejným funkcionárom. V praxi tak môže nastať situácia, kedy jedna a tá istá osoba pôsobí ako sta-

rosta obce a zároveň vystupuje ako aj člen štatutárneho orgánu v právnickej osobe, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť, čo má za následok porušenie ústavného zákona. Na druhej strane však v praxi môže pôsobiť podnikateľ podľa osobitných predpisov,⁷ ktorý je zároveň aj starostom, čo má za následok, že môže podnikáť v tom istom predmete činnosti ako štatutár alebo člen orgánu právnickej osoby, bez toho, aby porušil ústavný zákon.

Predstavme si situáciu, kedy sa o mandát na výkon verejnej funkcie uchádzajú advokát – štatutár a advokát vykonávajúci len advokáciu. Prvý advokát si je vedomý toho, že v prípade zvolenia do funkcie môže porušovať zákon a kvôli tomu sa rozhodne nekandidovať. Druhý sa však do rozporu so zákonom nedostane, takže mu nič nebráni uchádzať sa o mandát. Podľa nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky, účasť fyzickej osoby v orgánoch spoločnosti s ručením obmedzeným je nepochybne porušením čl. 5 ods. 2 prvej vety ústavného zákona a nič nemení na tom, že táto spoločnosť poskytuje právne služby podľa zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.⁸ Na tejto modelovej situácii je možné vidieť, ako zákon zasahuje bez zrejmej dôvody do obecných zriadení, čoho výsledkom v praxi je jeho nerešpektovanie a porušovanie najmä starostami obcí. Týmto príkladom sme chceli preukázať, že podobné alebo rovnaké situácie z praxe sú regulované rozdielne, bez zrejmej dôvody.

Ďalšie porušovanie zákona, okrem nezlučiteľnosti funkcií, môže nastať uprednostnením osobného záujmu pred verejným záujmom, čo je označované ako rozpor záujmov. V prvom rade sa zamerajme na pojem verejný záujem. Vladimír Pirošík, spolupracovník Transparency International Slovensko veľmi trefne definuje verejný záujem ako: „*záujem, ktorý prináša majetkový alebo iný prospech všetkým alebo mnohým občanom a zákaz využívania informácií nadobudnutých pri výkone funkcie.*“⁹ Aj v dôsledku spomenutej definície považujeme za oveľa vážnejšie porušenie zákona konanie funkcionárov, ktoré je v rozpore s verejným záujmom ako samotnú nezlučiteľnosť funkcií. Na porušenie zákona z dôvodu rozporu záujmov sa obligatórne vyžaduje konanie zo strany starostu alebo opomenutie takého konania, na ktoré bol ako verejný funkcionár z hľadiska presadzovania verejného záujmu povinný.

Bez ohľadu na to, či starosta ako verejný funkcionár vykonáva aj inú činnosť nezlučiteľnú s výkonom funkcie verejného funkcionára, ktorou *de facto* porušuje ústavný zákon, sa tak nemusí dopustiť konania, s ktorým sú spájané účinky rozporu záujmov. Tu sa dostávame k problému, ktorým je rozpor záujmov. Ústavný zákon všeobecné obmedzenia a povinnosti vymedzuje v článku 4. Z ustanovení vyplýva okrem iného „*povinnosť zdržať sa všetkého, čo môže byť v rozpore s týmto zákonom.*“. Príkladom sú zákazy zneužívať funkciu na osobný prospech alebo prospech blízkych osôb, žiadať dary, zákazy sprostredkovať pre seba alebo blízke osoby obchodný styk so štátom alebo obcou atď.¹⁰ V uvedenom článku sú však povinnosti a obmedzenia definované abstraktne. Keď sa vrátíme k problematike rozdielnosti postavenia podnikateľov, ani v rozpore záujmov nenájdeme žiadny dôvod, prečo zákonodarcu rozlišuje postavenie podnikateľov. Porušovať zákon uprednostnením osobného záujmu pred záujmom verejným môže každý verejný funkcionár, bez ohľadu

* Článok recenzovala Mgr. Lucia Berdisová, PhD., ktorá pôsobí na Katedre teórie práva a ústavného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ Dôvodová správa k Ústavnému zákonu č. 357/2004 Z. z.

² Dôvodová správa k Ústavnému zákonu č. 357/2004 Z. z.

³ Ďalej len „štatutár“.

⁴ § 2 ods. 2 Zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

⁵ § 3 ods. 1 Zákona č. 513/1991 Zb.

⁶ Porovnaj § 2 ods. 2 Zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní

⁷ Zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní

⁸ M. m. rozhodnutie Ústavného súdu SR spis. zn. III. ÚS 48/2009.

⁹ PIROŠÍK, V. 2006. Verejná kontrola samosprávy. Bratislava: Transparency International Slovensko, 2006. s. 122.

¹⁰ čl. 4 ústavného zákona č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov

na činnosť, ktorú vykonáva mimo verejnej funkcie. Spomínaný osobný záujem je verejný funkcionár povinný oznámiť, ak sa zúčastňuje na rokovaní orgánu na veci, o ktorej má záujem. Toto oznámenie sa zaznamenáva, ale čo sa stane v situácii, keď sa verejný funkcionár na rokovaní nezúčastní? Aj tu sa dostávame k problému právnej úpravy. Ústavný zákon na túto situáciu vôbec nereflektuje.

Preto podľa nášho názoru nie je podstatné, či starosta vykonáva funkciu zlučiteľnú, nezlučiteľnú alebo len funkciu verejnú. Najdôležitejšie je, aby verejnú funkciu vykonával vždy s dôrazom na verejný záujem a pri výkone funkcie uprednostňoval verejný záujem, v prospech obce a jej obyvateľov, čo by znamenalo výkon v súlade so zákonom. V prípade nesúladsného konania, by bol sankcionovaný.

Úvahy de lege ferenda

V predchádzajúcej časti sme sa venovali problémom, ktoré môžu nastať v praxi, keď starosta vykonáva nezlučiteľnú funkciu. Preukázali sme, že problematika nezlučiteľnosti spočívajúca vo vymedzení činností, ktoré nemôže starosta vykonávať, nie je vhodná. Táto skutočnosť vyplýva aj z prieskumov Transparency International Slovensko¹¹, ktoré preukázali nerespektovanie ustanovení o nezlučiteľnosti. Dokonca nastávali situácie, kedy starostovia podpisovali zmluvy aj so svojimi vlastnými firmami. Z tejto situácie ponúkame dve východiská.

Prvým východiskom, ktoré sa nám ponúka je, aby sa zákon v obecnom zriadení¹² vzťahoval na všetky druhy činností a povolaní, nielen tých, ktorých vykonávanie popri mandáte starostu už je zakázané. Tým by sa postavenie podnikateľov „vyrovnať“ a každý kandidát by mohol byť iba starostom na „plný úväzok“. Vzdaním sa ostatných činností a zameraním sa na verejnú funkciu by preukázal záujem plnohodnotne vykonávať funkciu v prospech verejnosti. Čo však v prípade, keď sa človek nechce vzdať nezlučiteľnej funkcie a má dostatočné kvality na verejnú funkciu? Môžeme zhodnotiť, že táto úprava by mohla spôsobiť problémy najmä v obecnom zriadení s menším počtom obyvateľov. Prejavilo by sa to v zúžení už tak malého okruhu kandidátov a stratu záujmu o starostovské kreslo. Hypoteticky by tak mohla nastať situácia, kedy by obyvatelia obce nemali na výber medzi kandidátmi, alebo by sa o mandát neuchádzal žiadny kandidát.

Ako vhodnejšie sa nám však zdá druhé východisko, ktoré navrhujeme. Jeho výsledkom by bolo zrušenie ustanovení o nezlučiteľnosti funkcií vo vzťahu k starostovi obce. V praxi by tak bola uplatnená možnosť (ako v predchádzajúcej hypotéze) „zrovnoprávnenia“ postavenia podnikateľov a nenarušilo by sa tým „zdravé“ konkurenčné prostredie pre všetkých kandidátov. Túto možnosť označujeme za prijateľnejšiu, avšak pri navrhovanom zrušení inkompatibility, konkrétne vo vzťahu k starostom by však bolo potrebné prijať opatrenia, ktoré by musel dodržiavať každý verejný funkcionár. Za vhodné opatrenia považujeme najmä povinnosť starostu neuchádzať sa, respektíve zákaz uchádzať sa o získanie zákazky obecného obstarávania so svojou firmou, s firmou blízkou alebo prepojenou a peňažné sankcie za porušenie tejto povinnosti do výšky hodnoty zákazky. Pod pojmom zákaz uchádzania sa presnejšie myslíme, že starosta je so svojou firmou úplne vylúčený z verejného obstarávania obce. V prípade zistenia, že túto povinnosť starosta porušil, hrozila by mu pokuta vo výške hodnoty verejnej zákazky, o ktorú sa uchádza. Táto pokuta by bola hradená obci. Nezaplatením pokuty v určenej lehote by starosta *ex lege* stratil mandát. Aj keď by bola

pokuta zaplatená včas, obecné zastupiteľstvo by mohlo rozhodnúť o starostovom osude.

Záver

Hlavným cieľom práce bolo obhájiť tézu „Právna úprava postavenia podnikateľov pri výkone funkcie starostu by sa mala zmeniť.“ Ústavný zákon je jedným z nástrojov boja proti korupcii, avšak preukázali sme, že inkompatibility funkcií je upravená diskriminačne voči štatutárom. Navrhli sme riešenie, ktoré by odstránilo tento problém a zároveň nútilo potenciálnych starostov, vykonávať funkciu v súlade so zákonom a v prospech verejného záujmu. Tým by výrok „*Nemo et supra leges*“¹³, čo znamená nikto nie je nad zákonmi, nadobudol pri uplatňovaní ústavného zákona č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov väčší význam.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

REBRO, K., Latinské právnické výrazy a výroky, Druhé vydanie, Obzor, 1986, Bratislava, s. 300. ISBN: 8088715202

PIROŠÍK, V. Verejná kontrola samosprávy. Bratislava: Transparency International Slovensko, 2006. s. 123. ISBN 80-89244-11-4

Právne predpisy:

Ústavný zákon č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov

Internetové zdroje:

Šípoš, G., Turček, M., Starostovia vo veľkom porušujú zákon o konflikte záujmov.(online) Bratislava: TRANSPARENCY INTERNATIONAL SLOVENSKO. [Citované 01.05.2015] Dostupné na internete: <http://www.transparency.sk/sk/starostovia-vo-velkom-porushuju-zakon-o-konflikte-zaujmov/>

Judikatúra:

M. m. rozhodnutie Ústavného súdu SR spis. zn. III. ÚS 48/2009

Bc. Frederik Ravas

študent prvého ročníka magisterského štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, zaujíma sa o šport, politiku a podnikanie.

¹¹ Šípoš, G., Turček, M. Starostovia vo veľkom porušujú zákon o konflikte záujmov. [online] Bratislava: TRANSPARENCY INTERNATIONAL SLOVENSKO. [Citované 01.05.2015] Dostupné na internete: <http://www.transparency.sk/sk/starostovia-vo-velkom-porushuju-zakon-o-konflikte-zaujmov/>

¹² Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov

¹³ REBRO, K.: Latinské právnické výrazy a výroky, Druhé vydanie, Obzor, 1986, Bratislava, s. 174.

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a jeho výkon*

Úvodom

Dňa 1. februára 2014 nadobudol účinnosť zákon č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa novelizoval zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) a zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“). Touto novelou sa upravuje spôsob výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, ako nového druhu alternatívneho trestu zavedeného do právneho poriadku Slovenskej republiky. Zákonodarcu prijatím tohto zákona reaguje na fenomén diváckeho násillia, s cieľom eliminovať ho a dosiahnuť prevenciu v danej oblasti. Práve tento druh trestu postihuje tú oblasť života odsúdeného, v ktorej sa dopustil protiprávneho konania, čo má oveľa väčší preventívny účinok. „Návrh zákona vychádza z Európskeho dohovoru o násillí a neviazanosti divákov počas športových podujatí a najmä na futbalových zápasoch, odporúčaní stáleho výboru Rady Európy k uvedenému dohovoru, z právnych aktov orgánov Európskej únie, z poznatkov získaných komparáciou právnych úprav problematiky regulácie organizovania športových podujatí a osobitne diváckeho násillia v iných štátoch Európskej únie (najmä Poľska, Česka, Anglicka, Francúzska, Rakúska a Nemecka), ako aj z praktických poznatkov z aplikácie doterajšej právnej úpravy v Slovenskej republike.”¹

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach

Tento nový druh alternatívneho trestu je upravený v ustanovení § 62a Trestného zákona. Jeho podstata spočíva v zákaze odsúdenému zúčastňovať sa na športových, kultúrnych alebo iných verejných podujatiach, počas doby výkonu daného trestu určeného v rozhodnutí súdu. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach možno uložiť samostatne, ako aj súčasne s iným trestom. Samostatne môže byť trest zákazu účasti na verejných podujatiach uložený, ak s prihliadnutím na závažnosť a povahu spáchaného prečinu a vzhľadom na osobu páchatel'a a jeho pomery, nie je potrebné uložiť iný trest. „Súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach až na desať rokov, ak sa páchatel' dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí alebo ak to vyžaduje so zreteľom na doterajší spôsob života páchatel'a a okolnosti spáchania činu, ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku.”²

Počas výkonu trestu sa môžu odsúdenému uložiť rôzne obmedzenia a povinnosti, najmä nahradenie škody, ktorá vznikla v príčinnej súvislosti s trestným činom spáchaným na verejnom podujatí, prípadne možno odsúdenému uložiť povinnosť dostaviť sa v súdom určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru. „Do doby výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach sa doba výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody nezapočítava. Započítava sa iba doba, počas ktorej bola v tej istej veci páchatel'ovi pred právoplatnosťou rozsudku zakázaná účasť na verejných podujatiach, ktoré sú predmetom zákazu.”³

Novelou sa rozšíril nielen taxatívny výpočet druhov trestov v § 32 Trestného zákona o nový alternatívny trest, ale priniesla aj zmenu v prirážajúcich okolnostiach, kde zákonodarcu doplnil doterajšie prirážajúce okolnosti o nové situácie, a to keď:

- „spáchal trestný čin ako člen skupiny osôb počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia alebo z miesta konania verejného podujatia, alebo
- spáchal trestný čin z dôvodu príslušnosti k športovému klubu.”⁴

Nový alternatívny trest sa odrazil aj v rozšírení výkladu pojmov v Trestnom zákone, o trestný čin spáchaný v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí, ktorý je definovaný: „ak sa ho dopustí účastník verejného podujatia v čase a mieste konania verejného podujatia alebo v jeho okolí alebo na inom mieste počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia alebo z miesta konania verejného podujatia, vrátane dopravných prostriedkov alebo prevádzok služieb. Za verejné podujatie sa považuje verejné zhromaždenie, kultúrne, športové a iné podujatie prístupné verejnosti.”⁵

Verejné podujatie

V súvislosti s definíciou trestu zákazu účasti na verejných podujatiach by bolo vhodné, ozrejmiť si výklad pojmu verejné podujatie. Pojem verejné podujatie je definovaný v zákone č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Verejné podujatie je podľa dôvodovej správy k tomuto zákonu: „základným koncepčným prvkom návrhu zákona to, že definuje podujatia, ktoré sú primárnym predmetom záujmu verejnoprávnej regulácie a tieto sú označené pojmom podujatia s osobitným režimom, pri ktorých je bezpečnostné riziko dané buď z dôvodu prítomnosti vyššieho počtu osôb na mieste konania podujatia alebo ich vysokou koncentráciou v uzavretom priestore športového zariadenia, vyšším výskytom bezpečnostných incidentov pri konkrétnom druhu športu (futbal, hokej) alebo rizikovosťou divákov, ktorých účasť na verejnom športovom podujatí je možné predpokladať.”⁶ Tzv. podujatia s osobitným režimom sú podujatia, ktoré sa budú považovať za rizikové vzhľadom na predchádzajúce skúsenosti s obdobnými druhmi podujatí, podujatia, u ktorých môže byť účasť divákov vyššia ako 4000, tiež podujatia, kde má byť účasť divákov viac ako 90% z celkovej kapacity športového zariadenia, ak je jeho kapacita najmenej 2000 divákov, a napokon sú to futbalové a hokejové podujatia na najvyššej celoštátnej úrovni alebo posledné štyri kolá pohárových súťaží vo futbale a hokeji v kategórii dospelých.

Mladistvý páchatel'

Medzi tresty, ktoré je možné uložiť mladistvým páchatel'om trestných činov sa doplnil trest zákazu účasti na verejných

* Článok recenzovala doc. JUDr. Darina Mašľanyová, CSc., ktorá pôsobí na Katedre trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 2014. [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=389393>.

² Podľa § 62a ods.2 Trestného zákona.

³ Najnovší spôsob trestania diváckeho násillia- Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. 2014. [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na: <http://www.penonline.sk/analyzy/najnovsi-sposob-trestania-divackeho-nasillia-trest-zakazu-ucasti-na-ve-rejnych-podujatiach#.VO-Ik_mG-Ww>.

sk/analyzy/najnovsi-sposob-trestania-divackeho-nasillia-trest-zakazu-ucasti-na-ve-rejnych-podujatiach#.VPBJAvmG-Wx>.

⁴ Najnovší spôsob trestania diváckeho násillia- Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. 2014. [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na: <http://www.penonline.sk/analyzy/najnovsi-sposob-trestania-divackeho-nasillia-trest-zakazu-ucasti-na-ve-rejnych-podujatiach#.VO-Ik_mG-Ww>.

⁵ Podľa §122 ods.14 Trestného zákona.

⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 2014. [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=389393>.

podujatiach. Jeho účelom je v tomto prípade cielene pôsobiť na tú oblasť života mladistvého, v ktorej sa dopustil protiprávneho konania. Tento trest mu možno uložiť najdlhšie na dobu piatich rokov a po výkone trestu sa naňho hľadí, ako keby nebol odsúdený. Pre verného fanúšika určitého športového klubu, športu alebo iného druhu verejných podujatí, je takýto trest primeraným a dostatočným výchovným prostriedkom. Prostredníctvom jeho uloženia sa stáva prevencia pred páchaním trestných činov na verejných podujatiach účinným nástrojom a dostatočným opatrením, keďže páchatel vníma trest zákazu účasti na verejných podujatiach zvyčajne veľmi negatívne, nakoľko sa kvôli nemu nemôže zúčastniť verejných podujatí, ktorých je fanúšikom.

Podmienečné upustenie od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach a skúšobná doba

Zákon umožňuje, aby súd rozhodol o podmienečnom upustení od výkonu zvyšku trestu po výkone polovice trestu za predpokladu, že odsúdený počas výkonu trestu preukázal, že na základe jeho spôsobu života, pokračovanie vo výkone tohto trestu nie je potrebné. Súd spravidla určí skúšobnú dobu až na päť rokov, nie však kratšiu, ako je samotný zvyšok trestu. Súdom určená skúšobná doba plyní od nasledujúceho dňa po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o podmienečnom upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach. Na zabezpečenie účelu trestu počas skúšobnej doby, môže súd uložiť odsúdenému primerané obmedzenia a povinnosti, ktoré ho majú usmerňovať k vedeniu riadneho života. Pokiaľ odsúdený počas skúšobnej doby viedol riadny život a splnil všetky súdom uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil. V takomto prípade sa trest zákazu účasti na verejných podujatiach považuje za vykonaný dňom, kedy rozhodnutie o upustení nadobudlo právoplatnosť. Ak odsúdený nevedel počas skúšobnej doby riadny život, prípadne neplnil súdom uložené obmedzenia a povinnosti, súd rozhodne o tom, že odsúdený vykoná zvyšok trestu.

Výkon trestu zákazu účasti na verejných podujatiach

„O právoplatnom uložení trestu zákazu účasti na verejných podujatiach upovedomí predseda senátu útvar Policajného zboru, v ktorého obvode má odsúdený bydlisko. Ak sa uložený trest zákazu účasti na verejných podujatiach vzťahuje na športové podujatie, predseda senátu upovedomí aj správcu informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach podľa osobitného zákona v rozsahu podľa osobitného zákona.“⁷ Na zabezpečenie kontroly nad výkonom daného trestu, môže byť súdom poverený probačný alebo mediačný úradník. Ak zistia, že odsúdený porušuje alebo marí výkon trestu, súd bez zbytočného odkladu informuje o tejto skutočnosti okresného prokurátora.

Záver

Vzhľadom na potenciál agresivity a hroziace závažnejšie následky konania väčšej skupiny osôb, ktoré sa navzájom vo svojom protiprávnom konaní podporujú, je zavedenie trestu zákazu účasti na verejných podujatiach dôvodné. Tento nový druh alternatívneho trestu je zameraný na úpravu zodpovedajúcich kontrolných a sankčných mechanizmov na verejných podujatiach, ktorých cieľom je na jednej strane nielen ochrana verejného poriadku, bezpečnosti a pohodlia účastníkov verej-

ných podujatí, ale aj na strane druhej - prevencia a eliminácia výskytu diváckeho násilia na týchto podujatiach. Problematika fenoménu diváckeho násilia je neustále aktuálnou témou činnosti Stáleho výboru Rady Európy, ktorý skúma predovšetkým vývoj v tejto oblasti a vypracováva odporúčania na reguláciu daného problému a zefektívnenie prevencie, ktoré sú adresované jednotlivým európskym štátom. Prínos trestu zákazu účasti na verejných podujatiach spočíva v prvom rade na odradení fanúšika - potenciálneho páchatela, od protiprávneho konania na verejných podujatiach, keďže doterajšia prax poukázala na nepripravenosť právnej úpravy pri postihovaní trestných činov spáchaných na športových alebo iných verejných podujatiach.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

ŠČERBA, F. Alternatívni tresty a opatrení v nové právni úpravě. Praha: Leges, 2014. s. 464 ISBN 978-80-87576-93-9.

Právne predpisy:

Zákon č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Internetové zdroje:

Najnovší spôsob trestania diváckeho násilia - trest zákazu účasti na verejných podujatiach. [online]. [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.penonline.sk/analzy/najnovsi-sposob-trestania-divackeho-nasilia-trest-zakazu-ucasti-na-verejnych-podujatiach#.VPBJAVmG-Wx>>

Novela Trestného zákona a Trestného poriadku účinná od 01.02.2014. [online]. [Citované dňa 27.02.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.pravnelisty.sk/zakony/a263-novela-trestneho-zakona-a-trestneho-poriadku-ucinna-od-01.02.2014>>

Výkon trestu zákazu účasti na verejných podujatiach. [online]. [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/456/Vykon-trestu-zakazu-ucasti-na-verejnych-podujatiach_50841.aspx>

Zavedení trestu zákazu vstupu na športovní, kulturní a jiné společenské akce. [online]. [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na internete: <<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>>

Iné zdroje:

Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online] [Citované dňa 27.02.2015]. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=389393>>

Bc. Monika Škrovánková

študentka druhého ročníka magisterského štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

⁷ Podľa § 444a zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

Princípy restoratívnej justície*

Restoratívna justícia, budúcnosť riešenia trestnoprávných sporov alebo mŕtvy koncept?

ÚVODOM

Quo vadis, trestné právo? Túto otázku si dnes kladú mnohí kritici súčasného trestného práva, ktorí sa domnievajú, že potrestanie ako fundamentálny princíp, na ktorom stojí trestno-právna justícia už od nepamäti, je kontraproduktívne, neefektívne a zanechávajú obete, páchateľov a komunity nespokojné zameriavajú sa striktne len na proces, v rámci ktorého sa posudzujú otázky viny a trestu, kde primárne poškodeným trestným činom je štát a zabúdajú na potreby obetí a páchateľov, akými sú odpustenie, uzmiernenie, uzdravenie. Na podnet tejto kritiky sa sformovala takzvaná restoratívna justícia, ako alternatíva k retributívnej justícii.

Jadro restoratívnej justície tkvie v už jej samotnom názve, jej účelom má byť „obnova“, „navrátenie vecí do pôvodného stavu“. Zameriava sa na nápravu škody spôsobenej trestným činom a riešenia konfliktu medzi páchateľom a obeťou v rámci takzvaných restoratívnych procesov. Na nich sa stretáva páchateľ a obeť ako procesné strany za účasti vyškoleného profesionála a komunity najbližších. Obetiam sa tak poskytuje omnoho širší priestor na zodpovedanie otázok, ktoré rozhodne v súvislosti so spáchaným trestným činom majú (Prečo sa to stalo práve jej? Ako sa bude vyvíjať jej budúci život? Kto jej poskytne ochranu? Lutuje páchateľ svoj čin?). Úspešným zavŕšením restoratívneho procesu by malo byť odpustenie páchateľovi za to, čoho sa dopustil a ospravedlnenie páchateľa obeti a ich vzájomné uzmiernenie sa ako prvotný krok k ozdravnému procesu.

Našou snahou bude popísať základné princípy restoratívnej justície, ktoré sú nevyhnutným predpokladom jej riadneho fungovania.

Princíp č. 1: Podpora obetí a odškodnenie je prioritou

Tento princíp je jedným z najvýznamnejších rozdielov, ktorý môžeme pozorovať, ak porovnáваме restoratívnu a retributívnu spravodlivosť. Totižto, väčšina formálnych trestno-právnych systémov sústreďuje svoju pozornosť predovšetkým na osobu páchateľa. V podstate, celý priebeh trestného konania, počnajúci identifikáciou, obvinením, zatknutím, obžalovaním, súdením, odsúdením a konečným potrestaním sa týka páchateľa (podozrivého, obžalovaného, obvineného) zanechávajú druhú osobu, t.j. poškodeného trestným činom (obeť) kdesi v ústraní. A hoci si súčasné trestné právo začína uvedomovať potrebu aktívnejšieho zapojenia obetí do trestného konania (rôzne záujmové združenia na pomoc a podporu obetiam), i napriek tomu existuje hlboká nerovnováha v tomto smere. Kým obeť a ich potreby sú pre trestný proces periférne (náhrada majetkovej/nemajetkovej ujmy), pre restoratívnu justíciu sú, naopak, centrálné. Maria Liebmán, ktorá aktívne spolupracuje s obetami, sa ich spýtala, čo by chceli ako prvé po spáchaní trestného činu. Väčšina odpovedala, že by chceli späť svoj majetok, zodpovedať si otázku, prečo sa stali obetami, informácie o tom, čo s nimi bude radšej než docieľať potrestanie páchateľa.¹ Táto ich aktívna participácia je ďalším princípom.

Princíp č. 2: Aktívna participácia obete na riešení trestnej veci

V prípade, ak je vec prejednaná v rámci konvenčného trestného procesu, ako primárne poškodeným trestným činom je štát, zastupovaný prokurátorom. Obete tak de facto zohrávajú len

pasívnu rolu a ich práva a potreby tak ostávajú nepovšimnuté. Aby sa dosiahlo určité zadostučinenie obetiam, ktoré rozhodne majú na prejednaní trestnej veci osobný záujem, je nevyhnutné poskytnúť im priestor, kde by mohli aktívne participovať a nadobudnúť späť stratený pocit kontroly. Tento priestor sa im otvára v rámci procesov restoratívnej justície, kde profesionáli usilujú o to, aby obeť s páchateľom viedla dialóg, do ktorého oni vstupujú, pokiaľ možno, čo najmenej. Ich prítomnosť na procese dokonca nie je povinná, je to na ich vôli, či sa ho zúčastnia. V prípade, ak áno, môžu procesným stranám poskytovať určité rady, pomoc, podporu, avšak je vylúčená ich dominancia, ako je to v prípade trestného procesu. Dokonca platí, že pred zahájením samotného stretnutia zainteresovaných strán, je od nich žiaduce, aby sa medzi páchateľom a obeťou snažili utvoriť určitý vzťah a informovali požiadavky a potreby jednej strane tej druhej.²

Princíp č. 3: Snaha o nápravu spôsobenej škody

Základná paradigma, z ktorej vychádza súdobé trestné právo, je predstava, že pokiaľ jedinec ako člen spoločnosti spácha závažný protiprávny skutok inému členovi, vytvára stav bezprávia (nespravodlivosti). Na to, aby sa miský váh opäť vyvážili, je nevyhnutné, aby páchateľ podstúpil bolesť a utrpenie za to, čo spôsobil. Inými slovami, aby bolo spravodlivosti učinené za dosť, musí si páchateľ formou trestu „odtrpieť“ to, čo svojím kriminálnym správaním spáchal, a až keď sa preukáže, že si uvedomil následky svojho konania, dochádza k obnoveniu ekvilibria a víťazstvu spravodlivosti nad nespravodlivosťou.³

Tento zaužívaný model zmýšľania je však zástancami restoratívnej justície absolútne odmietaný. Súhlasia síce, že spáchaním trestného činu dochádza k stavu nespravodlivosti, ktorý je potrebné bezpodmienečne odstrániť, avšak, nie skrz vystavenie páchateľa utrpeniu, ktoré je nepotrebné, a naviac, neefektívne. Ak chceme dosiahnuť permanentný stav spravodlivosti, zabezpečenie akéhosi „odtrpenia“ spáchaného skutku všeobecne zlyháva pri dosahovaní zaručenej a trvajúcej justície. Na to, aby došlo k naplneniu tohoto cieľu, je potrebné podstúpiť úplne odlišné kroky. Presnejšie povedané, škoda, ktorá bola spôsobená vzniká primárne ľuďom, a na to, aby došlo k jej náprave, ľudia a medziľudské vzťahy musia byť odškodnení.⁴

V prvom rade je potrebné uviesť si, že spáchaním trestného činu trpia predovšetkým ich obeť, pretože fakt, prečo sa cítia byť poškodené je ten, že strácajú akúsi vieru v osobnú slobodu a autonómiu, ktorá k nim musí byť navrátená. Na to, aby došlo k náprave škôd, obeť potrebujú mať pocit určitej kontroly a potrebujú byť aktívne zapojené do riešenia vlastných prípadov. Okrem toho, obeť ostávajú často po trestnom čine plné otázok, ktoré im môžu zodpovedať jedine ich páchatelia a takisto potrebujú príležitosť vyjadriť emócie (ako bolesť, hnev, strach) nielen nepriamo, ale priamo osobe páchateľa.⁵

Na druhej strane je kruciálne vziať do úvahy aj škody existujúce na strane páchateľa.

Tieto by sme mohli rozdeliť na:

- a) škody, ktoré prispeli k spáchaniu trestného činu,
- b) škody, ktoré vznikli následkom spáchania trestného činu.

Ad a): Treba si uviesť, že aj páchatelia boli v minulosti často obetami (týrané, sexuálne zneužívané deti). Podľa psychiatricky Sandry Bloom nielen obeť, ale aj páchatelia prežívajú traumy zo spáchaného protiprávneho činu, a toto spáchanie môže byť

* Článok recenzoval prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc., ktorý pôsobí na Katedre propedeutiky právnických predmetov na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ LIEBMANN, M. Restorative Justice – How it works? London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 26.

² STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2014. s. 130.

³ Tamtiež.

⁴ Tamtiež. s. 131.

⁵ Tamtiež.

reakciou na už skôr prežitú traumu, ktorá nebola dostatočne vyriešená. Váženský psychiater, James Gilligan tvrdí, že akékoľvek násilie zo strany páchatel'ov je iba snahou o kompenzáciu nespravodlivosti, ktorá im v minulosti bola spôsobená (t.j. reakcia na predošlú viktimizáciu). Aj preto je potrebné uznať tento páchatel'ov (či už domnelý) pocit viktimizácie predtým, ako od neho možno očakávať úspešnú reintegráciu. Tým, že ho potrestáme, v ňom tento pocit iba umocňujeme. Síce obeť často na tieto skutočnosti neberú ohľad a cítia potrebu nápravy, predovšetkým vlastných škôd, nemožno očakávať úspešné zavŕšenie restoratívneho procesu, pokiaľ nedôjde k uznaniu obojstranných škôd a k ich náprave.⁶

Ad b): Škody, ktoré vznikli následkom spáchania trestného činu môžu byť rôzne: môže ísť o škody fyzické (zranenie páchatel'a pri páchaní trestného činu), emocionálne (zahanbenie, potupa) či morálne (stigmatizácia). Páchatelia sú takisto poškodení svojím správaním, keďže to môže dosiahnuť efekt odcudzenia páchatel'a vlastnou komunitou (znemožňovanie mu prístupu k zamestnaniu, neschopnosť prijatia rodinou). Pokiaľ má byť táto škoda napravená, musí byť páchatel'om umožnený priestor na prejavenie skutočnej ochoty napraviť to, čo spáchal. Jednou z týchto možností je i stretnutie páchatel'a so svojou obeťou, kde je im poskytnutý priestor vypočuť si ich, zodpovedať akékoľvek otázky, ktoré môžu mať, ospravedlniť sa a súhlasiť s rozumnou reparáciou, na ktorej sa dohodnú.⁷

Princíp č. 4: „Uvádzanie vecí do poriadku“

Ďalším princípom restoratívnej spravodlivosti je „obnova narušeného stavu“ alebo aj „uvádzanie vecí do poriadku“. Kľúčom k úspechu je aktívne vynaloženie úsilia od oboch zainteresovaných strán. Od páchatel'ov sa vyžaduje prijať zodpovednosť tak, ako je to len možné, uznať spáchanie trestného činu a podstúpiť potrebné kroky na nápravu škôd spôsobených obeťami. K tejto rozhodne náročnej úlohe má páchatel'ovi dopomôcť komunita, ktorá by mu mala poskytnúť podporu a povzbudenie.

Komunita je chápaná ako veľmi široký pojem. Komunita nemusí byť prioritne chápaná ako vymedzený okruh osôb, ale jej postavenie vyplýva z povahy prejednávaneho deliktu a vzťahu páchatel'a s obeťou. Obeť a páchatel' sú členmi komunity na niekoľkých úrovniach; ide o komunity založené na osobných vzťahoch (rodina, susedia, priatelia atď.), na lokálnych vzťahoch (t.j. mesto, okres, štát, kde obeť a páchatel' žijú) alebo z hľadiska ich sociálnej príslušnosti (profesné vzťahy, vzdelanie atď.) Navyše, komunita môže byť rozhodujúcou pre restoratívne procesy a môže predstavovať určitý katalyzátor, respektíve fórum, na ktorom sa majú tieto potreby, zodpovednosti a očakávania bližšie prejsť. Uvádzanie vecí má teda dve dimenzie:

- a) pozornosť má byť venovaná škodám, ktoré boli spôsobené,
- b) pozornosť má byť venovaná príčinám týchto škôd, ako aj prispievajúcich škôd.

Preto, restoratívna justícia by mala začať s obeťami trestného činu, ale nezabúdať takisto na uzdravenie a reintegráciu tak páchatel'a, obeť, ako aj na blaho celkovej spoločnosti.⁸

Princíp č. 5: Ospravedlnenie ako jeden z primárnych princípov nápravy spôsobenej škody

„Ospravedlnenie“ znamená stretnutie medzi dvomi stranami, kde jedna strana, páchatel', uznáva svoju zodpovednosť za spáchanie trestného činu a vyjadruje hlbokú ľútosť alebo pokánie strane druhej, poškodenej. Toto ospravedlnenie je vždy individuálne a môže byť tak súkromné, verejné, písomné, verbálne a niekedy aj neverbálne. Podstatné je, že ospravedlnením páchatel'

prejavuje (môže, ale nemusí) hanbu a(lebo) vinu a jasný úmysel, že už znovu trestný čin nespácha a poskytne potrebné zadostučenie poškodenej strane.⁹

V rámci procesov restoratívnej spravodlivosti musí byť páchatel' pripravený ospravedlniť sa. Obyčajne „prepáč“ sa nepovažuje za dostačujúce. Minimálne sa od neho vyžaduje faktické akceptovanie zodpovednosti za škodu a následky. Obeť takisto potrebuje byť pripravená na prijatie ospravedlnenia, berúc ohľad na to, že ospravedlnenie je len prvým krokom k „ozdravnému procesu“ a nie je ekvivalentné odpusteniu zo strany obeť, ktorá naň musí byť pripravená.

Z uvedeného vyplýva, že podmienkou je empatia, ktorá musí byť prítomná u oboch strán. Pokiaľ totiž jej určitý stupeň absencuje (najmä v prípade mladistvých páchatel'ov s nedostatočnou mravnou a rozumovou vyspelosťou), nie je reálne možné prijať ospravedlnenie a dosiahnuť teda úspešný proces restorácie.¹⁰

Princíp č. 6: Uzmierenie ako záverečný akt

Podľa Ervina Stauba, uzmierenie možno definovať ako vzájomnú akceptáciu jednej skupiny druhou. Podstata uzmierenia je pozmenená psychologická orientácia k druhému. Inak povedané, obeť a páchatelia po uzmiernení nehľadia na minulosť ako rozhodujúcu budúcnosť, ale jednoducho ako pokračovanie minulosti. To znamená, že dospeli do bodu, keď navzájom vidia ľudskosť jeden v druhom, akceptujú sa a majú perspektívu budúceho konštruktívneho vzťahu. Avšak, na to, aby bolo uzmierenie efektívne, sa musia strany stretnúť.¹¹

V rámci stretnutia potom prebieha medzi stranami dialóg, ktorý zvyšuje možnosti pre vzájomnú výmenu informácií a pre uzmierenie sa. Tieto dialógy môžu mať rôznu podobu. Obeť sa môže s páchatel'om stretnúť sama, tvárou v tvár, no nie je to úplne ideálne pri všetkých formách trestnej činnosti. Inou alternatívou je, keď sa obeť aktívne nestretnie s páchatel'om, ale komunikuje s ním prostredníctvom iného člena rodiny alebo tzv. sprostredkovateľa (mediátora), ktorý na stretnutí prezentuje názory obeť.¹²

John Paul Lederach tvrdí, že uzmierenie potrebuje vytvoriť naprieč širokým spektrom populácie zmysel participácie, zodpovednosti a prevzatia procesu stranami do vlastných rúk.¹³ To však nie je tak ľahko dosiahnuteľné vzhľadom na sterilné prostredie súdnych siení, kde sú trestné procesy často izolované (mentálne i priestorovo) od lokálnych komunít zasiahnutých trestným činom. Na to, aby mohlo byť uzmierenie efektívnym, musí sa začať na úrovni individuálnej, od suseda k susedovi, od domu k domu, a v neposlednom rade od komunity ku komunite.¹⁴

Na samotné uzmierenie medzi páchatel'om a obeťou nie je nevyhnutná prítomnosť komunity po celý čas, najmä pri vedení dialógu. Zdá sa, že uzmierenie je skôr len formalitou, ako vysvetlením potrieb a povinností. Je potrebné len, aby obeť a páchatel' podstúpili formálne kroky na to, aby znovu dosiahli blaho komunity. Na to je potrebné ospravedlnenie sa zo strany páchatel'a a odpustenie mu zo strany obeť. Až keď sa toto podarí dosiahnuť, strany sa môžu pohnúť vpred a proces restoratívnej justície je úspešne zavŕšený.

⁹LANGER, E.J., - Rodin, J.. The effects of choice and enhanced personal responsibility for the aged: A field experiment in an institutional setting. *Journal of Personality and Social Psychology* 34. 1976. s. 25.

¹⁰STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2014. s. 141.

¹¹STAUB, E. Reconciliation after genocide, mass killing, or intractable conflict: Understanding the roots of violence, psychological recovery and steps toward a general theory. *Political Psychology* 27. 2006. s. 867-874.

¹²STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2014. s. 142.

¹³LEDERACH, J.P.: Beyond violence: Building sustainable peace. In: The handbook of interethnic coexistence, ed. E. Weiner, 236-245. New York: Continuum, 1998. s. 241.

¹⁴HAMLIN, J.B.: Restorative justice: An answer to the call of the Gospel of St. Mark for Service and Reconciliation. *International Journal of Humanities & Social Sciences* 1(19), 2011. s. 280.

⁶STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2014. s. 132-133.

⁷Tamtiež s. 13.

⁸STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2014. s. 137-138.

ZÁVEROM

V článku sa snažíme poskytnúť bližší pohľad na vybrané princípy restoratívnej justície. Menovite sú to princípy poskytnutia pomoci obetiam a ich odškodnenia, princípy aktívnej participácie obetí na riešení trestnej veci, princípy nápravy škody, princípy takzvaného uvádzania vecí do poriadku, princípy ospravedlnenia sa a princípy uzmierenia ako úspešného završenia restoratívneho procesu. Restoratívna justícia je dnes v kriminologických, ale i trestno-právnych kruhoch veľmi skloňovaným termínom a jej uplatnenie môžeme za posledných dvadsať rokov jej vývoja vidieť takmer po celom svete. Výnimkou nie je ani Slovensko, kde sa minulý rok konala medzinárodná vedecká konferencia na pôde našej fakulty pod záštitou katedry trestného práva a kriminológie s názvom *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Hoci pôjde ešte o beh na dlhé trate, myslíme si, že niektoré princípy restoratívnej justície by mohli byť reálne zavedené i do nášho trestného práva a vzorom by nám mohla byť práve Česká republika a jej *Institut pro kriminologii a sociální prevenci v Prahe*.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

LEDERACH, J.P.: *Beyond violence: Building sustainable peace*. In: *The handbook of interethnic coexistence*, ed. E. Weiner, 236–245. New York: Continuum, 1998. s. 653. ISBN 0-7879-5879-4.

LIEBMANN, M. *Restorative Justice – How it works?* London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. 476 s. ISBN 978 1 84310 074 4.

STAUB, E. *Reconciliation after genocide, mass killing, or intractable conflict: Understanding the roots of violence, psychological recovery and steps toward a general theory*. Political Psychology 27. 2006. s. 894. ISBN 0162-895X.

STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: Leges, 2014. 544 s. ISBN 978-80-7502-034-5.

Odborné časopisy:

HAMLIN, J.B.: *Restorative justice: An answer to the call of the Gospel of St. Mark for Service and Reconciliation*. International Journal of Humanities & Social Sciences 1(19), 2011. s. 9.

LANGER, E.J., - Rodin, J.. *The effects of choice and enhanced personal responsibility for the aged: A field experiment in an institutional setting*. Journal of Personality and Social Psychology 34. 1976. s. 8.

Bc. Tomáš Horeháj

študent 2. ročníka denného magisterského štúdia Právnickej fakulty Trnavskej Univerzity v Trnave, v rámci svojho štúdia sa zaujíma o oblasť trestného práva a kriminológie.

Teória materiálneho jadra ústavy*

Materiálne jadro ústavy, pojem, ktorý vyvoláva rôzne a často protichodné názory u mnohých odborníkov. Niektorí ho vnímajú ako poslednú „poistku“ ochrany hodnôt, iní ako odklon od samotných základov demokracie. Je to akási mantra, ktorú veľa ľudí opakuje, ale každý si ju (ne)predstavuje iným spôsobom. Je teda správne vkladať tento inštitút do ústav? Ak aj áno, za akých podmienok a akým spôsobom, aby nedochádzalo k jeho zneužívaniu a presadzovaniu svojvôle toho, kto ho vykladá? V priebehu článku sa pokúsím odpovedať na tieto otázky tým, že postupne rozpracujem silné aj slabé stránky teórie materiálneho jadra ústavy. Preto po oboznámení čitateľa s problematikou v úvode upriamim pozornosť na problematiku jednotlivých inštitútov, ktoré materiálne jadro ústavy obsahuje a podrobím ho kritike.

Osobne mi je myšlienka teórie materiálneho jadra sympatická pre úmysel chrániť. Skutočnosťou však zostáva, že prípadná aplikácia tejto teórie v praxi vytvára ešte väčší problém, ako sa snaží riešiť, a tým je konzervácia súčasného stavu pre strach z prebratia zodpovednosti za vlastný vývoj a prípadné možné chyby. Reálne hrozí to, čo sa v minulosti ukázalo v rôznych absolutistických krajinách. Právny systém sa na rozdiel od spoločnosti nebude vyvíjať, čo bude spôsobovať väčšie a väčšie pnutie medzi oboma systémami. To nakoniec povedie s najväčšou pravdepodobnosťou k revolúciám, ktoré v minulosti často skončili násilne a výsledkom bolo napokon ešte väčšie bezprávie.

Vznik teórie materiálneho jadra

Moderné ústavy dnešných štátov obsahujú rozsiahle množstvo noriem s hodnotovým obsahom. Ich súhrn tvorí hodnotový základ ústavy, ktorý do nej vložili všetky osoby podieľajúce sa na jej tvorbe. Ak aj nie je nejaká hodnota vyjadrená explicitne, jej existencia sa bežnou praxou odvodzuje z textu ústavy. Tento proces vkladania „nadpozitívnych“ pravidiel do ústav môžeme vnímať ako reakciu na zmeny v spoločnosti.

Prvou zásadnou zmenou, ktorá zapríčinila hodnotovú presýtenosť moderných ústav, je historický posun v spoločnosti spojený s postupným odklonom vo vnímaní Boha ako pôvodcu zvrchovanej moci a jeho pozíciu nahradil ľud. Tým ale vzniklo vákuum, pretože spoločnosti chýbal morálny základ, mandát, od ktorého by mohli odvodiť svoje právo vládnuť si. „*Preto po odmietnutí Božieho základu nové sekulárne ústavy svoje dominantné postavenie v práve a vyššiu právnu silu začali odvodzovať z toho, že sú prijaté náročnejším spôsobom, ako „obyčajné“ zákony, kvalifikovanou väčšinou v parlamentoch či priamo ľuďmi v referendách. Toto odôvodnenie je v logike demokratickej zvrchovanosti ľudu. Avšak niektorým to nestačí.*“¹ Takže pozíciu Boha postupne nahradili katalógy ľudských práv a právne princípy, tvoriace základ dnešných právnych systémov. Druhým zásadným faktorom, ktorý podporil vkladanie hodnotových noriem do ústav, boli historické zlyhania formálnych právnych systémov v prvej polovici 20. storočia. Tie umožnili nacistom a neskôr komunistom prebrať legálne moc v štátoch a následne zmeniť formu vlády v týchto krajinách na nedemokratickú.

Zástancov vkladania takýchto hodnotových celkov do ústavy môžeme označiť všeobecne a zjednodušene ako naturalistov. A práve jednu z najsilnejších naturalistických koncepcií predstavuje teória materiálneho jadra ústavy. Jej legálna definícia neexistuje, preto na úvod stačí povedať, že teória vychádza z toho, že prvotný (originárny) ústavodarca sa rozhodne vo väčšej miere chrániť niektoré z nadpozitívnych hodnôt, preto zakotví do ústavy vybraný hodnotový obsah, ktorému priznáva ešte vyššie postavenie a ochranu ako ostatným častiam ústavy. To je však len

* Článok recenzoval Mgr. Marek Káčer, PhD., ktorý pôsobí na Katedre teórie práva a ústavného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ Koudelka, Z. *Transcendentní pramen práva*. In: *Hodnotový systém práva a jeho flexia v právnej teórii a praxi*. 1. diel. 1. vyd. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013. s. 155

veľmi všeobecné vymedzenie, ale na úvod postačí.

Každopádne netreba si mylíť hodnotový základ ústavy s materiálным jadrom ústavy. „Hodnotový základ ústavy tvoria hodnoty, z ktorých táto ústava vychádza a zároveň sú prítomné v jej texte, alebo aspoň predstavujú jeho preukázateľné pozadie. Materiálne jadro ústavy predstavujú tie jej časti (princípy), ktoré za súčasť svojho materiálneho jadra označí samotná ústava. Podstatné náležitosti demokratického a právneho štátu nie sú hodnotovým základom ústavy. Oba pojmy vyjadrujú identitu ústavy a ich zmenou sa pravdepodobne zasahuje do samotnej podstaty konkrétnej ústavy.“² To znamená, že všetky hodnoty v ústave nepatria do materiálneho jadra, ak je obsiahnuté v ústave.

Teória materiálneho jadra ústavy našla inšpiráciu v známej Radbruchovej formulácii. Tú ako reakciu na Norimberské procesy sformuloval Gustav Radbruch. Jeho známa téza, ktorá rieši rozpor medzi spravodlivosťou a právnou istotou, znie: „Platné právo, zabezpečované zákonodarcom a mocou, má prednosť, aj keď má nespravodlivý obsah a škodí ľudu. Pokiaľ však rozpor medzi zákonom a spravodlivosťou dosiahne neznesiteľnú mieru, potom musí zákon ako chybné právo ustúpiť spravodlivosti.“³ Autor tak vymedzil maximum prípustnosti nespravodlivého pozitívneho práva. Súčasne definoval jedinú podmienku, akési minimum prípustnosti, kedy môže byť prirodzené právo aplikovateľné. Procházka práve v tom vidí základ teórie materiálneho právneho štátu, kedy tieto hodnoty spolu s princípmi dotvárajú systém právneho štátu a chránia ho.⁴

Hlavným predpokladom existencie tejto teórie v praxi sú podľa Procházku „princípy demokratického právneho štátu, ktoré si zaslúžia ochranu aj pred ústavodarcom, pričom najhlasnejší proponenti tejto tézy ju zároveň spájajú s myšlienkou, že má byť a je zverená orgánu súdnej kontroly ústavnosti.“⁵ Mäkká verzia teórie materiálneho jadra síce priznáva istej hodnotovej časti ústavy vyššie postavenie, ale v právnom poriadku nie je obsiahnutá žiadna procedúra, ktorá by slúžila na odstránenie normy odporujúcej jadru. V príspevku sa však budem zaoberať tvrdou verziou tejto tézy. Jej zástancovia trvajú na tom, že v prípade vydania ústavného zákona odporujúceho materiálnemu jadru ústavy, je práve ústavný súd oprávnený zrušiť rozhodnutie ústavodarcu tým, že ho na to splnomocňuje samotná ústava ustanovením materiálneho jadra ústavy.⁶

Problematicku tvrdej teórie materiálneho jadra ústavy tak môžeme rozdeliť na tri základné okruhy:

- Klausula nezmeniteľnosti,
- Vymedzenie obsahu materiálneho jadra,
- Procedúra odstránenia nesúladných právnych predpisov.

Klausula nezmeniteľnosti

Alebo inak povedané imperatív nezmeniteľnosti predstavuje pravidlo v texte samotnej ústavy vyjadrujúce skutočnosť, že už ani ďalší ústavodarcu nemôže „manipulovať“ s jadrom ústavy. Cieľom takejto právnej úpravy je zaistiť stabilitu ústavy a ochrániť spoločnosť pred legálnym spôsobom prevzatia moci. Na to, aby bola táto teória v praxi uplatniteľná, musí ústava podľa Kelsena skutočne obsahovať zmocňovaciu normu o nezmeniteľnosti.⁷ Významne k rozvoju klauzuly nezmeniteľnosti prispel Alfred Verdross. Ten asi ako prvý uvažoval nad možnosťou založenia právneho záväzku dvoch štátov nie na medzinárodných zmluvách, ale tým, že každá legislatíva „seba sama zaviazá“, čím by

ústava obsahovala klauzulu nezmeniteľnosti, viazanú na naplnenie podmienky nezávislej od jej vôle.⁸ Zároveň sa táto klauzula nezmeniteľnosti musí vzťahovať aj na imperatív nezmeniteľnosti samotný, inak by bolo možné legálne odstrániť najprv klauzulu nezmeniteľnosti, a následne aj samotný obsah materiálneho jadra ústavy.

Cieľom klauzuly nezmeniteľnosti je priamo obmedziť právomoc zákonodarcu, spolu s ústavodarcom, ktorý neprijal pôvodný text ústavy obsahujúci zakotvenie materiálneho jadra. Takáto ochrana sa však spája s ďalšími problémami. Jeden z nich je spojený s odlišením originárneho ústavodarcu od toho neskoršieho. Ak sa tak nestane, nie je možné podľa niektorých právnych teoretikov, aby ústavodarcu s rovnakým právnym postavením ako tvorca textu ústavy, nedisponoval totožnými právomocami ako jeho predchodca. Niektorí zástancovia takejto koncepcie sa snažia obmedziť jednoduchého (neskoršieho) ústavodarcu až tak, že na neho aplikujú rovnaké obmedzenia ako na zákonodarcu. Proti tomu sa ostro stavia Procházka: „Medzi mocou konštituovanou a mocou konštitutívnou je jednoducho rozdiel kvalitatívny a taký zásadný, že podrobiť tvorcu ústavy rovnakým obmedzeniam a príkazom, akým podlieha jeho inštitucionálne „stvorenie“, znamená nepochopiť z teórie demokratického právneho štátu jeho úplné základy.“⁹ Ako správne podotýka, je to práve ústavodarcu, ktorý disponuje mýtickou Kompetenz- Kompetenz.

Iný problém klauzuly nezmeniteľnosti predstavuje nezhoda právnych teoretikov, či je možné zmeniť samotný imperatív nezmeniteľnosti jadra ústavy. Podľa pozitivistov ako F. Weyr keď: „vieme za akých podmienok táto norma podľa právneho systému, ktorého je súčasťou, platne vznikla, musíme nutne logicky uznať, že za týchto podmienok je aj jej odstránenie juristicky možné.“¹⁰ Zástancovia materiálneho jadra argumentujú tým, že klauzula nezmeniteľnosti obsahuje a chráni aj samotnú klauzulu nezmeniteľnosti. V opačnom prípade by bolo najprv možné legálne odstrániť klauzulu nezmeniteľnosti, a potom aj samotné materiálne jadro ústavy. Imperatív nezmeniteľnosti, ktorý by nechránil sám seba, by bol v praxi absolútne nefunkčný, pretože by neplnil svoje základné opodstatnenie. Týmto argumentom sa snaží Holländer poukázať na absurdnosť toho, keby sám imperatív nezmeniteľnosti nebol chránený pred neskoršou zmenou samého seba.¹¹

Na tento problém reaguje tiež Koudelka, ktorý prirovnáva myšlienku nezmeniteľnosti jadra ústavy k heslám totalitných štátov ako: „So Sovietskym zväzom na večné časy a nikdy inak“. Spojitosť vidí v tom, že vloženie klauzuly nezmeniteľnosti do ústavy sa zakonzervuje ústava, čo spôsobí spomalenie, alebo až zastavenie rozvoja celej spoločnosti. Takto silno rigidné ústavy boli pritom typické v minulosti. Zároveň podľa Koudelku nám história ukazuje, že spoločnosť, ktorá seba sama prehlási za vrchol dejín, je na počiatku svojho úpadku. Následne sa zamýšľa, prečo je táto teória napriek svojmu obmedzovaniu vývoja spoločnosti tak priťažlivá pre mnohých z nás. Hlavný dôvod vidí v strachu z odstránenia teokratického základu z ústav, ktorý vedie k vláde ľudu. Niektorí ľudia ale v ňom majú strach a boja sa, že dav môže zvládnuť.¹² Podľa Káčera je táto koncepcia zas atraktívna, pre vieru, že nositelia moci si pri jej výkone nemôžu robiť čo sa im zachce. Niektoré normy tak musia byť prijaté ešte predtým ako sú prijaté.¹³ Materiálne jadro ústavy tak môžeme vnímať ako nástroj

⁸ Tamtiež s. 51

⁹ Procházka, R. Ľud a sudcovia v konštitučnej demokracii. 1. vyd. Plzeň : Vydavateľstvi a nakladateľstvi Aleš Čeněk, 2011. s. 31

¹⁰ Koudelka, Z. Transcendentní pramen práva. In Hodnotový systém práva a jeho reflexia v právnej teórii a praxi. 1. diel. 1. vyd. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013. s. 162

¹¹ Holländer, P. Filosofie práva. 2. rozš. vyd. Plzeň : Vydavateľstvi a nakladateľstvi Aleš Čeněk, 2012. s. 640

¹² Koudelka, Z. Transcendentní pramen práva. In Hodnotový systém práva a jeho reflexia v právnej teórii a praxi. 1. diel. 1. vyd. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013. s. 159-165

¹³ Káčer, M. Spoločenská zmluva ako argument proti materiálnemu jadru. In 20

² Barany, E. Hodnotový základ ústavy. s. 2

³ Holländer, P. Filosofie práva. 2. rozš. vyd. Plzeň : Vydavateľstvi a nakladateľstvi Aleš Čeněk, 2012. s. 68

⁴ Tamtiež s. 69

⁵ Procházka, R. Ľud a sudcovia v konštitučnej demokracii. 1. vyd. Plzeň : Vydavateľstvi a nakladateľstvi Aleš Čeněk, 2011. s. 28

⁶ Tamtiež s. 30

⁷ Holländer, P. Filosofie práva. 2. rozš. vyd. Plzeň : Vydavateľstvi a nakladateľstvi Aleš Čeněk, 2012. s. 55

na ochranu nás samých pred chybami nás samých. Ak nás má teda chrániť materiálne jadro ústavy pred strachom z neúspechu vývoja práva v spoločnosti, čo nás bude chrániť pred neúspechmi materiálneho jadra?

Na druhú stranu treba povedať, že ani zástancovia tvrdej tézy materiálneho jadra ústavy nemajú snahu úplne obmedziť vývoj. Ústavodarca podľa nich rozhodne nemal v úmysle napísať nové desatoro, ktoré bude platiť na večné veky. Preto argumentujú tým, že je stále možné prijať úplne novú ústavu s novým právnym systémom. „*Normatívne ohnisko predstavuje zdroj nového právneho systému, ktorý sa neodvodzuje od starého. Vzniká právnou revolúciou a z pohľadu starého právneho systému je nelegálny. Z pravidla, aj keď nie nutne, obsahuje recepčnú normu k starému právnemu systému, pretože nie je možné okamžite vytvoriť nový právny systém.*“¹⁴ V prípade ak nastanú takéto vážne spoločenské zmeny, je teda možné a nepochybne nutné prehodnotiť obsah materiálneho jadra ústavy spolu s jeho samotným významom v ústave. Hovoríme tu už ale skôr o ceste prudkých a náhlych zmien - revolúcií, ktoré v minulosti so sebou priniesli vždy skôr viac utrpenia ako sľubovaných zmien oproti postupným a plynulým zmenám v spoločnosti.

Vymedzenie obsahu materiálneho jadra

Podľa Holländera je nutné, aby materiálne jadro a jeho obsah bol chránený ako pred ústavodarcou, tak aj pred samotným ústavným súdom, aby ten nemohol ľubovoľne vykladať obsah jadra alebo do neho zasahovať. Preto klauzula nezmeniteľnosti musí platiť ako pre neskoršieho ústavodarcu, tak aj pre ústavný súd, ktorý nemôže meniť obsah jadra ústavy ani klauzulu nezmeniteľnosti.¹⁵ Len takéto obmedzenie ústavného súdu nestačí. Súčasne s klauzulou nezmeniteľnosti je preto nutné, aby boli hodnoty obsiahnuté v materiálnom jadre ústavy dostatočne presne vyjadrené, aby nedochádzalo k zneužívaniu inštitútu samého pre jeho nejednoznačnosť.

V praxi by nejasné vymedzenie obsahu hodnôt mohlo dopadnúť tak, že ústavný súd by mal možnosť zmariť každý nový ústavný zákon ústavodarcu pre nejasný obsah jadra, a odkazoval by sa neustále na takéto abstraktné znenie. Takáto neurčitosť by priniesla miesto ochrany spoločnosti a právnej istoty len jej presný opak. Nebezpečné je aj všeobecné vymedzenie jadra cez hodnotové celky akými sú ľudské práva, či právne princípy. Takéto vážne ustanovenie môže opäť spôsobiť ľubovoľnú ústavného súdu a narušiť fungovanie právneho štátu.

Otázne je, aké hodnoty sú vôbec vyjadrené v ústave. Podľa Barányho, ústavu tvoria „*hodnoty komunity politikov a právnikov stojacich pri jej zrode, zdieľajúcej v určitej miere hodnoty spoločnosti, ktorej bude ústava adresovaná a zohľadňujúcej zahraničné a medzinárodné vplyvy a štandardy.*“¹⁶ V ústave sú tak často vyjadrené hodnoty, u ktorých panuje všeobecný, nie však absolútny konsenzus. Preto by nemal byť zároveň obsah materiálneho jadra ani široko koncipovaný. Výkladovým sporom sa tak síce nebude dať zabrániť úplne, ale značne sa obmedzia. Na druhej strane výkladové spory sa nedajú úplne vylúčiť ani pri zákonoch, pretože zákonodarca a ani ústavodarca nemôžu nikdy predpovedať všetky prípady, ktoré nastanú. Je tak v záujme stability systému, aby tieto princípy predstavovali najzákladnejšie hodnoty spoločnosti.

Procedúra odstraňovania nesúladných ústavných zákonov

Najvýraznejší problém teórie materiálneho jadra predstavuje je skutočnosť, že ústavný súd ma právo posudzovať každý jeden ústavný zákon, čím ma vyššie postavenie ako kolektívny orgán, majúci mandát priamo od občanov. S takýmto stavom nesúhlasí ani Káčer, pretože: Keby sudcovia mali väčšiu moc ako ústavodarca, mali by právo posudzovať súlad každého zákona s materiálnym jadrom. Takáto forma vlády by pripomínala skôr sofokraciu, lebo k prvému orgánu by mali prístup niektorí, zatiaľ čo k tomu druhému, nižšie postavenému všetci.¹⁷ Aj podľa Koudelku teória materiálneho jadra ústavy predstavuje snahu mocensky cez ústavný súd uzurpovať moc ústavodarcu a rušiť ústavné zákony.¹⁸ Zásadne sa proti téze materiálneho jadra ústavy postavil tiež Procházka. Podľa neho „*právomoc ústavného súdu posudzovať súladnosť každého ústavného zákona s materiálnym jadrom ústavy znamená absenciu viazanosti ústavného súdu každým a všetkými ústavnými zákonmi s výnimkou toho prvého, ktorým bola ústava vydaná v pôvodnej, novelizovanej podobe, resp. znamená jeho viazanosť tými ústavnými zákonmi iba do okamihu ich napadnutia oprávnenou osobou. Súd, ktorý je oprávnený nejaké zbaviť platnosti, ním totiž z povahy veci nemôže byť viazaný.*“¹⁹

Riešením by mohla byť preventívna kontrola ústavnosti, kedy by ústavný súd po návrhu zákona skonštatoval vždy, či ide o závažnosť do materiálneho ohniska ústavy alebo nie.²⁰ Takýto postup by ale len viacej podriadil ústavodarcu moci orgánu ochrany ústavnosti, a zároveň by to niečo také aj neprimerane zaťažilo ústavný súd samotný.

Okrem toho by na základe princípu legality (štátne orgány môžu konať len to, čo im je dovolené) musela podľa Procházku súčasne existovať splnomocňovacia norma, ktorá určí ústavnému súdu právomoc rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou. Ak aj ústavný súd postupuje mimo svojej kompetencie, ktorá mu nevyplýva zo žiadnej normy, dochádza významne k porušeniu princípu legitimacy a idei právneho štátu.²¹ Ďalší problém súvisiaci s materiálnym jadrom ústavy následne vzniká pre nejednoznačné hierarchické usporiadanie právnych predpisov. Bežne platí, že ústavný súd nemôže posudzovať súlad predpisov rovnakej právnej sily. Holländer nachádza svoj protiargument v Kelsenovej norme. Pri schválení ústavného zákona zasahujúceho do jadra ústavy chýba splnomocňovacia norma ústavodarcovi na prijatie takéhoto ústavného zákona. Jadro ústavy predstavuje výnimku zo všeobecnej právomoci schvaľovania ústavných zákonov. Preto dôvodom zrušenia takejto normy nie je jej nižšia právna sila, ale nedostatok kompetencie samej zo strany neskoršieho ústavodarcu na takúto procedúru.²² Nie je preto nutné ani upravovať zvlášť procedúru zrušenia takého ústavného zákona, ani sa zaoberať problematikou vzťahu medzi ústavou a ústavným zákonom.

Záver

V súčasnej dobe sa teória materiálneho jadra ústavy teší vysokej popularite. Tento fakt potvrdzuje množstvo moderných ústav, ktoré materiálne jadro obsahujú. Pre niektorých je až tak

let České republiky, ohlednutí zpět a pohled vpřed. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 142

¹⁴ Koudelka, Z. Transcendentní pramen práva. In Hodnotový systém práva a jeho reflexie v právní teorii a praxi. 1. díl. 1. vyd. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013. s. 156 s.

¹⁵ Holländer, P. Filosofie práva. 2. rozš. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 170

¹⁶ Barány, E. Hodnotový základ ústavy. s. 3

¹⁷ Káčer, M. Spoločenská zmluva ako argument proti materiálnemu jadru. In 20 let České republiky, ohlednutí zpět a pohled vpřed. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 150

¹⁸ Koudelka, Z. Transcendentní pramen práva. In Hodnotový systém práva a jeho reflexie v právní teorii a praxi. 1. díl. 1. vyd. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013. s. 160

¹⁹ Procházka, R. Lúd a sudcovia v konštitučnej demokracii. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 35

²⁰ Holländer, P. 2012. Filosofie práva. 2. rozš. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 169

²¹ Procházka, R. Lúd a sudcovia v konštitučnej demokracii. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 33.

²² Holländer, P. Filosofie práva. 2. rozš. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 170

veľmi príťažlivé, že môžeme pozorovať jav jeho hľadania a objavovania v už existujúcich dlho platných ústavách, kde predtým nebolo deklarované. Dôvodom takejto vysokej popularity je jeho snaha o ochranu ľudskej dôstojnosti.

Ako problematické sa však javia prostriedky, ktorými sa snaží deklarovaný cieľ dosiahnuť. Materiálne jadro ústavy obmedzuje samotného priamo zvoleného ústavodarcu, a priznáva právomoc kontroly ústavných zákonov orgánu kontroly ústavnosti, čím ho fakticky stavia do nadradenej pozície. Tým ale spoločnosť stráca moc rozhodovať o samej sebe a Procházka prirovnáva tento stav k návratu obdobia kmeňového zriadenia, kedy múdri starešínovia dohliadali na svoje ovečky. Občianska spoločnosť tak prestáva existovať, pretože tí, ktorých si zvolí, sú stále podriadení ešte vyššej moci. Vytvára sa tak nová vyššia vrstva, ktorá však môže zlyhať rovnako ako tie ostatné pod ňou.

Zásadný problém materiálneho jadra vzniká aj s problematickým poznaním jeho obsahu. Je ťažké identifikovať, ktoré hodnoty tam už patria a ktoré nie, čo môže viesť následne k svojvůli sudcov ústavného súdu. Opäť sa tak dostávame k problému, kto bude kontrolovať sudcov, keďže nad nimi nie je ďalšia autorita. Tento problém je umocnený trendom dohľadávania a dotvárania materiálneho jadra v už platných ústavách. Pôvodný ústavodarca nemal úmysel obsiahnuť materiálne jadro do ústavy, a preto ustanovenie, ktoré ho údajne deklaruje, má zvyčajne veľmi všeobecné znenie. Je zas potom na ústavnom súde, aby svojou rozhodovacou činnosťou vyložil jeho obsah.

Zároveň v mene ochrany "dobrých" hodnôt konzervuje materiálne jadro súčasný stav a brzdi zmenu. Ide o rozporný krok s tým, ako sa v súčasnosti celá spoločnosť pri svojom čím ďalej dynamickjšom rozvoji uberá. Ide tak o akýsi strach z neúspechu z vývoja, a ten chcú zástancovia materiálneho jadra obmedziť tak, že obmedzia vývoj. Je už potom otázka na každého z nás či je horší strach z neúspechu alebo neúspech sám.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

Holländer, P. 2012. *Filosofie práva*. 2. rozš. vyd. Plzeň : Vyda-

vateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, 2012. s. 424. ISBN 978-80-7380-366-7

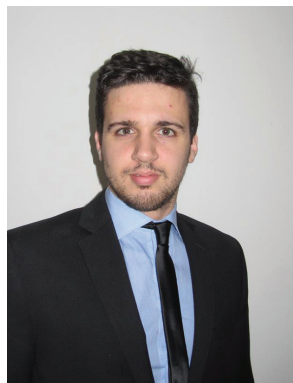
Káčer, M. Spoločenská zmluva ako argument proti materiálnemu jadru. In: 20 let České republiky, ohlédnutí zpět a pohled vpřed. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 138-166. ISBN 978-80-7380-448-0.

Koudelka, Z. Transcendentní pramen práva. In: Hodnotový systém práva a jeho reflexia v právnej teórii a praxi. 1. diel. 1. vyd. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013. s. 153-172. ISBN 978-80-8082-590. s. 153-172

Procházka, R. 2011. *Ľud a sudcovia v konštitučnej demokracii*. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 140. ISBN 978-80-7380-328-5

Internetové zdroje:

Barany, E. Hodnotový základ ústavy. [online]. [Citované dňa 20.04.2015]. Dostupné na internete: <http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CC8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fportal.concourt.sk%2Fdownload%2Fattachments%2F17269094%2FBarany_prispevok.pdf&ei=HDdOU9PDLYndtAbN74CwDg&usg=AFQjCNE6F1Y__iglXAIISKIUoL_LLvDZX4Q&sig2=jiZEozYCP6AlGHgKMHm6tg>

Bc. Andrej Kováč

študent 1. ročníka magisterského štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

Zaujíma sa o medzinárodné vzťahy, politológiu a filozofiu. V súčasnosti pracuje ako právny asistent v advokátskej kancelárii.

Referendum - naša moc alebo skaza?*

Slovo referendum je v poslednom čase často skloňované, a prostredníctvom tohto inštitútu priamej demokracie sa nám otvárajú „brány“ do sveta ničoho, čo pre laika môže znamenať príležitosť pre presadenie svojho názoru v spoločnosti, ktorá sa ho vo väčšine prípadov snaží pribrzdiť resp. úplne nahradiť. Tento inštitút je jednou z našich možností ako upriamiť pozornosť štátnych orgánov na problémy spoločnosti, poukázať na to, že aj obyčajní ľudia – občania majú svoje práva a slobody, prostredníctvom ktorých môžu participovať na riadení štátnej moci. Avšak väčšina z obyvateľov Slovenskej republiky referendum tak vôbec nevníma. Ale prečo? Práve toto je otázka na zamyslenie. Jasným príkladom je najmä to, že zo všetkých zrealizovaných referend, bolo úspešné len jedno. Z tohto dôvodu sa aj v našom článku budeme snažiť poukázať na to, aký rozsiahly vplyv v štáte môžu mať občania prostredníctvom inštitútom referenda. Pretože je to práve referendum, prostredníctvom ktorého každý z nás (voličov) vyjadrí svoju jasnú vôľu, a tým nedôjde k takému veľkému skresleniu medzi stavom, ktorý ľudia požadujú, a stavom, ktorý reálne jestvuje v štáte.

Referendum, ako jedna z foriem priamej demokracie, nám ponúka možnosť nebyť potichu a vyjadriť sa k tomu, s čím v našom štáte nesúhlasíme. A práve z tohto dôvodu, by sme ho nemali nechávať len tak ležať v kúte zapadnuté prachom, ale naopak, mali

by sme mu vrátili jeho vážnosť. Na druhej strane by sme chceli poukázať aj na jeho existujúce problémy a nevýhody, keďže žiaden nástroj priamej demokracie nie je bezchybný, čím by sme chceli čitateľov podnietiť k hlbšiemu zamysleniu sa alebo k hlbšej diskusii, čo vlastne pre nás ako ľudí a občanov tento ústredný nástroj priamej demokracie znamená, a ako ho teda môžeme vnímať.

Priama demokracia v minulosti

Chápanie pojmu priama demokracia bolo v myslení a dielach antických filozofov a pri jeho uplatňovaní panovníkmi dosť odlišné v porovnaní s tým, ako tento inštitút uplatňujeme v našej spoločnosti dnes. Pôvod demokracie siaha až do antického Grécka, kde sa aplikovala predovšetkým formou ľudových zhromaždení. Na zhromaždeniach sa schádzali občania a rozhodovali o dôležitých politických a štátnych otázkach. Najväčšej popularity sa v antickom období dočkala priama forma demokracie. Základ demokracie bol síce položený v Sparte, ale svoje posledné štádium dokonalosti dosiahla v Aténach. Základy demokracie v Aténach sa spájajú so Solónovými reformami, ktoré rozšíril Kleisthenes a nakoniec definitívne potvrdil Perikles, za vlády ktorého dosiahla aténska demokracia svoj vrchol. Avšak, ako aj iné zriadenia, ani demokracia nie je bezchybná. Ako prvý o nej vyjadril svoje po-

chybnosti Platón, ktorý ju považoval len za dekadentnú formu vlády. Platónov názor sa zakladal na pochybovaní o kompetentnosti ľudí, ktorí by mali sami rozhodovať o smerovaní štátu a to aj bez toho, že by na dané rozhodnutia nemali vyvinutú dobrú rozumovú a profesijnú úroveň. Platón vo svojom diele Ústava, rozdelil formy vlády na timokraciu („aristokracia“), demokraciu, oligarchiu a tyraniiu, pričom za najvhodnejšiu z nich považoval timokraciu. Ako najhoršiu opisuje demokraciu, ktorá sa vyvinula z degenerovaním oligarchie. Napriek uvedenému, Platón považuje všetky formy za úpadkové, pričom ponúka formu svojho ideálneho štátu. Platón štát považuje za spravodlivý vtedy, keď má dobré zriadenie, čiže ústavu.¹ Jadro takéhoto dobrého štátu, v ktorom je zhrnutá jeho podstata, charakterizuje vo svojej knihe prof. JUDr. Alexandra Krsková, CSc.: „Podstata dokonalého štátu je založená na myšlienke, že štát je taký dobrý, akú dobrú má vládu. Platónovi išlo najmä o to, aby tí, čo sú predurčení vládnuť, vládli, a tí, čo majú poslúchať, poslúchali. Proces vzdelávania musí byť prvým krokom k dobrému štátu.“² Tento Platónov ideálny štát funguje ako ľudské telo, čo znamená, že hlavu tvorí umiernenosť ako cnosť, ktorou disponujú obchodníci, remeselníci a ostatné osoby, ktoré sa starajú o blaho ostatných obyvateľov. Druhá časť „tela štátu“ – hrud’ – tvoria vojaci disponujúci statočnosťou, ktorí ochraňujú druhých a poslednú časť tvorí brucho, ktoré je tvorené filozofmi, ktorých úlohou je múdro a rozumne viesť štát. Títo filozofi sú charakterizovaní múdrosťou. Predsa len, nad všetkými vrstvami „tela štátu“ má panovať zákon ako určitá nadsila.³

Aktuálny stav priamej demokracie

V súčasnosti platí pochybnosť, ktorú vyjadril Platón a to, že demokracia nie je najvhodnejším štátnym zriadením, na základe čoho nám vyplýva záver, že priama demokracia má aj svoje značné nevýhody. Za najväčšie negatívum priamej demokracie môžeme považovať ľahkú ovplyvniteľnosť ľudského zmýšľania a nerozhodnosť ľudí ako takých. Pre správny a riadny chod štátu je potrebná efektívna, a predovšetkým rýchla správa vecí verejných – z čoho nám už môže byť jasné, že priama demokracia naozaj nemusí byť tou účinnou a v niektorých prípadoch, napríklad v prípade zastúpenia záujmu menšín, ani tou správnou. Ak by sme ponechali rozhodovanie o závažných veciach štátu na občanov, nemuseli by k jednoznačnému a všeobecne dobrému záveru prísť v primeranom termíne, a nie je ani isté, či by sa k nemu vôbec dopracovali. Taktiež by sa mohlo stať, že by občania zastávali záver, ktorý by nebol vhodný pre všetkých, ale im by sa zdal najlepší, pretože by k nemu citovo inklinovali. Po pár dňoch alebo rokoch by sa však mohlo stať, že záver, ku ktorému inklinovali v čase voľby, by sa im už nemusel zdať najvhodnejší. Na druhej strane by však bolo pozitívne, ak by sa občania aktívne podieľali na správe vecí verejných a prostredníctvom nástrojov priamej demokracie vyjadrili svoj jednoznačný názor, ktorý by tak mohol zmenšiť priepastný rozdiel v tom, čo ľudia predpokladajú a chcú od štátu, a čo ich v reálnom čase čaká. Podstata Platónovej tézy o nevhodnosti demokracie pre súčasné štátne zriadenie, ako aj názorov iných autorov, sa odzrkadľuje v Slovenskej republike fungovaním nepriamej demokracie, v ktorej občania síce nerozhodujú priamo ale prostredníctvom svojich zástupcov. Zástupcov považujeme za kompetentnejších v oblasti, ktorú majú v náplni činnosti. Tento názor o kompetencii našich zástupcov

by mal platiť vždy, nakoľko osoby, ktoré nás zastupujú, by mali byť vo svojej oblasti vyštudované a mať za sebou určitú prax, aby sa dalo jednoznačne predpokladať, že budú dobre vedieť, čo je pre spoločnosť najvhodnejšie, a čo naopak nie. A to najmä v prípade, ak ich porovnávame s inými osobami, ktoré napríklad nedosiahli určité vzdelanie, ktoré daná činnosť vyžaduje. Pri takomto porovnávaní, či sú na vedenie štátu kompetentnejší občania (z ktorých môže byť väčšina úplnými laikmi) alebo vysokoškolsky vzdelané osoby, sa u nás zaužívalo pravidlo alebo skôr obyčaj, že osoby, ktoré nás, občanov reprezentujú, by mali byť dostatočne vysokoškolsky vzdelané v danej oblasti, mali by mať zvládnutú dlhodobú prax v tejto oblasti (teda by boli aj rozhladené v zahraničnom, ale aj domácom politickom dianí, mali by riadne usporiadané hodnoty a iné) a zodpovedne pristupovať k zastupovaniu všetkých občanov. Bohužiaľ, v súčasnosti sa stretávame s opakom, keďže nie každá osoba, ktorá občanov zastupuje, má dostatočné vzdelanie, inteligenciu, rečnícke skúsenosti, rozumovú vyspelosť, charizmu, či morálne vedomie. Práve z tohto dôvodu sa môžeme nazdávať, že využitie priamej demokracie by bolo v dnešnej dobe účinnším riešením. Avšak aby nedošlo k zneužitiu jej funkcie, je možné priblížiť jej využívanie tak, že sa neaplikuje na citlivé problémy spoločnosti. To možno vidieť pri referende, ktoré sa nesmie dotýkať základných ľudských práv a slobôd.

Najvýznamnejším nástrojom priamej demokracie, ktorým z nášho pohľadu dokážu občania najviac v správe štátu zmeniť, je jednoznačne referendum – je pre každého z nás, všedných ľudí, bránou do verejného diania a života. Práve tento inštitút má celý rad výhod, cez ktoré môžeme jasne vidieť zabezpečenie účinnej realizácie priamej demokracie v spoločnosti.

Ak chceme demokraciu označovať vládou ľudu a pre ľud, mala by byť účasť osôb na tvorbe jednotlivých zákonov čo najväčšia, aby následne právny poriadok štátu zohľadňoval názory väčšiny občanov a smeroval v ich prospech. Nestačí len hŕstka ľudí, ktorých sme zvolili vo voľbách, nakoľko ich síce zvolila väčšia časť obyvateľov. Predsa len nikde nie je dané, že musí mať táto časť presne do bodky rovnaké záujmy. Čo znamená, že aj keď volič zvolil určitú stranu, tak si ju naproti iným mohol vybrať práve preto, lebo sa mu javila ako menšie zlo. Ale z presvedčenia, že zdrojom moci sú občania, plynie zásada suverenity ľudu, na základe ktorej je každý z nás nositeľom tzv. „kompetenz kompetenz“ (kompetenčnej kompetencie) – máme právo rozhodnúť sa o tom, aké právne pravidlá budú platiť na území nášho štátu, ako sa bude zabezpečovať ich účinné dodržiavanie a aj to, kým bude právny poriadok tvorený. Samozrejme existujú určité limity priameho rozhodovania ľudu (ako príklad si môžeme uviesť limity referenda, ktoré určujú, že sa nemôže rozhodovať o ľudských právach, daniach a štátnom rozpočte).⁴

Nástroje priamej demokracie

V nasledovnej časti sa budeme snažiť priblížiť výhody a nevýhody jednotlivých nástrojov priamej demokracie a ich uplatnenie, na základe čoho si každý môže vytvoriť vlastný názor o ich nevyhnutnosti. Na výkon štátnej moci majú občania v kontexte priamej demokracie hneď niekoľko nástrojov – opcia (voľba), plebiscit, referendum, ale môžeme k nim radiť aj možnosť občanov v priamych voľbách voliť svojich zástupcov – napríklad prezidenta, starostov či poslancov.

Hlavným rozdielom, ktorý je medzi referendom a voľbami, je najmä v rozmedzí, v akom môže občan – volič vyjadriť svoj postoj voľbou. Z čoho vyplýva, že pri referende je toto rozmedzie značne limitované, pretože pri hlasovaní môže osoba vyjadriť len to, či s konkrétnymi otázkami súhlasí alebo nie. Naopak pri voľbách v Slovenskej republike, keďže v nej platí pomerný volebný systém,

*Článok recenzoval Mgr. Juraj Šeliga, ktorý pôsobí na Katedre teórie práva a ústavného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ VÝŠNÝ P. – PUCHOVSKÝ J. – ŠOŠKOVÁ I. Svetové dejiny štátu a práva. Trnava: Typi Universitatis Tarnaviensis, 2013. s. 65 a nasl.; KRŠKOVÁ, A. Dejiny politickej a právnej filozofie. 1. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2011. s. 34 a nasl.

² KRŠKOVÁ, A. Dejiny politickej a právnej filozofie. 1. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2011. s. 40.

³ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M. Teória práva. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2013. s. 75.; KRŠKOVÁ, A. Dejiny politickej a právnej filozofie. 1. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2011. s. 34 a nasl.

⁴ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M. Teória práva. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2013. s. 76 a nasl.

je uplatňovaná politická pluralita. Nie sú nám poskytované len dve konkrétne strany alebo osoby, ale je ich celý rad s najrozličnejšími možnosťami. Ďalším rozdielnym znakom je aj povaha výsledkov volieb – má personálny charakter a referendum môže byť oveľa rozmanitejšieho charakteru, podľa toho aký typ referenda sa v príslušnej krajine využíva.⁵ A po upresnení prvých rozdielov sa dostávame k rozobratiu jednotlivých nástrojov priamej demokracie.

Ďalším dôležitým nástrojom je opcia. Opcia je voľba medzi dvoma alebo viacerým právne významnými možnosťami. Je teda formou priamej demokracie, ktorá zahŕňa napríklad hlasovanie obyvateľstva o voľbe štátneho občianstva pri realizovaní územných zmien v štáte, pri ktorých dochádza k pripadnutiu štátneho územia inému štátu.

Druhý nástroj, ktorým je plebiscit je veľmi sporný v tom, či ho možno považovať za samostatný, keďže mnoho autorov plebiscit stotožňuje s referendom. K. Klíma v knihe Štátoveda túto možnosť uznáva, zároveň však ale uvádza, že pod pojmom plebiscit sa rozumie hlasovanie voličov o otázkach územného charakteru – „*Plebiscit sa zvyčajne pojíma ako hlasovanie (osobitné referendum) o mimoriadnych otázkach územného či medzištátneho charakteru, možno povedať o otázkach suverenity štátu navonok.*“⁶ Z čoho vyplýva, že najdôležitejšími rozdielnymi prvkami medzi plebiscitom a referendom je nielen otázka, ktorej sa tieto inštitúty týkajú, ale aj ich záväznosť, pretože referendum je svojimi účinkami rovnejšie činnosti parlamentu zastupujúceho názory občanov ako efektívny nástroj priamej demokracie. Zatiaľčo referendum má veľmi široké spektrum otázok (okrem limitov referenda), tak plebiscit sa týka otázok jedného charakteru, z čoho vyplýva, že prostredníctvom referenda sa dajú riešiť efektívnejšie všeobecné spoločenské a správne problémy.

K ostatným nástrojom priamej demokracie patrí aj ľudová iniciatíva – možnosť občanov podať návrh na zmenu starých právnych noriem alebo na prijatie nových právnych noriem, ktorá pomáha občanom v potrebných situáciách obrátiť sa na štátne orgány. Ľudová iniciatíva, ako jedna z foriem priamej demokracie, úzko súvisí najmä s právom občanov podávať petície, písomné žiadosti, ktoré adresujú občania štátnym orgánom a odlišujú sa od formálnych žiadostí. Občania tak využívajú ľudovú iniciatívu najmä v prípadoch návrhu alebo zmeny zákona i ústavy, aby poukázali orgánom, že sa majú zaoberať úpravou problému obsiahnutého v právnych predpisoch, na ktorý ho upozornili prostredníctvom petícií, zhromaždení, upozornení atď.

Poslednou, a dá sa povedať aj najdôležitejšou a najznámejšou formou priamej demokracie, je referendum, ktoré sme už spomínali v predchádzajúcej časti v súvislosti s aktuálnym stavom priamej demokracie vo svete. Pod pojmom referendum rozumieme hlasovanie občanov štátu o otázkach verejného záujmu, o vystúpení alebo vstupe do štátneho zväzku s inými štátmi. Najlepšie pojem referendum definoval Milan Čič: „*Referendum v širšom význame možno rozumieť demokratický inštitút, ktorý umožňuje povolať ľud na bezprostredné rozhodovanie o rôznych dôležitých otázkach verejného záujmu. Ako právny inštitút znamená hlasovanie voličov, pričom ústava a zákon upravujú právne účinky hlasovania v jeho rámci.*“⁷ Referendum je zakotvené v Ústave Slovenskej republiky, v druhom oddiele piatej hlavy v článkoch 93–100 zákona č. 460/1992 Zb. v platnom znení. Referendum rozlišujeme fakultatívne a obligatórne. Fakultatívne referendum sa vyhlasuje pri ostatných dôležitých otázkach zatiaľčo obligatórne pri tých najdôležitejších. V prípade fakultatívneho referenda majú občania prípustnú možnosť rozhodnúť sa, či sa ho zúčastnia alebo nie. Najčastejšie býva tento druh re-

ferenda iniciovaný občanmi alebo Národnou radou Slovenskej republiky. Naopak, pri obligatórnom referende je jeho vypísanie alebo vykonanie v určitých prípadoch obsiahnuté priamo v ústave, napríklad vystúpenie a vstup do štátnych zväzkov so štátmi. Kedy o výstupe zo štátneho zväzku alebo vstupe doň s iným štátom nerozhodne len sám zákonodarný orgán formou prijatia ústavného zákona, ale tento krok (vstup do štátneho zväzku alebo vystúpenie z neho) je potvrdený hlasovaním občanov, voličov v následnom obligatórnom referende. Zákonodarný orgán teda spolu s oprávnenými voličmi rozhodne. „*Kontrolu*“ referendových otázok vykonáva na podnet prezidenta – ktorý zahŕňa možnosť preskúmania ústavnosti referendových otázok – ešte pred jeho vyhlásením po novele ústavy z roku 2001 (ústavný zákon č. 90/2001 Z. z.), Ústavný súd Slovenskej republiky.⁸

K značne zjavnej výhode referenda sa radí najmä to, že prostredníctvom neho sa zvyšuje legitimita politických rozhodnutí, ako to svetu predostreli aj Buttler a Ranney. Je to napríklad v prípade hlasovania týkajúceho sa vyriešenia určitého problému, na ktorom sa občania priamo podieľajú, čím sa vynecháva účasť volených zástupcov na jeho priebehu, a zvyšuje sa presvedčenie občanov, že sa na správe štátu alebo navrhovaní zmien podieľajú bezprostredne, a tým sú aj významným článkom pre dané spoločenské smerovanie. Zjednodušene povedané, ak občania hlasujú bez toho, aby im do ich vyjadrenej vôle zasahovali volení zástupcovia, požíva tento hlas voličov najvyššiu mieru legitimacy.⁹

Ako námietka je poskytovaný charakter otázok referenda alebo skôr striktnosť, pretože ako sme už vyššie uviedli, pri referende sa jasne vyjadruje skupina občanov, voličov len pozitívne alebo negatívne k presne naformulovaným otázkam, do ktorých od vyhlásenia referenda nemožno vôbec zasahovať (čím sa líši aj od legislatívneho procesu, v rámci ktorého je navrhovaný akt aj niekoľkokrát pozmenený, kým nadobudne finálnu podobu), naproti čomu vo voľbách do Európskeho parlamentu alebo voľbách prezidenta je občanom daný oveľa väčší a menej striktno ohraničený priestor voľného uváženia. Z čoho vyplýva, že pri voľbách sa oveľa viac zohľadní aj názor menšej skupiny občanov a občania majú aj väčšiu voľnosť v rozhodovaní, nemusia sa prispôbovať otázke, ktorá ponúka striktné len odpovede áno alebo nie a nehľadí na to, že niekedy práve väčšina si chce vybrať ešte tú tretiu možnosť, ktorá nie je k dispozícii. Inštitút referenda požíva veľkú časť legitimacy, avšak značne zaťažuje aj štátny rozpočet, keďže sa naň vynakladajú veľké finančné výdaje. Nákladnosť spôsobuje, že nie je možné referendum rozhodovať pravidelne o politických a právnych otázkach, pretože štátny rozpočet je síce veľký, ale nie nevyčerpatelný, a sú ním financované aj iné významne funkcie štátu, teda vyčerpávať rozpočet na konanie rôznych referend je značne chybné. Tento dôvod by sa dal namietť tým, že sa môže predsa zvýšiť štátny rozpočet, keď nebude dostatočný na pokrývanie výdavkov štátu. Čo je síce možné, ale neustále zvyšovanie štátneho rozpočtu by pomaly ale isto viedlo našu spoločnosť k záhube, pretože ľudia by odvádzali čoraz väčšie dane, a nemali by tak takmer nič na zaplatenie svojich základných potrieb.

Čo sa týka negatívneho vymedzenia obsahu referenda, treba podotknúť, že referendum sa nemôže týkať hlasovania o základných ľudských právach a slobodách, daniach, odvodoch a o štátnom rozpočte. Z hľadiska základných práv a slobôd sa dá predpokladať, že ich vynechanie z pôsobnosti referenda má pôvod najmä v tom, že keby občania mohli rozhodovať a slobodne obmedzovať základné práva a slobody, nebola by zaručená právna istota v štáte. A to znamená, že by bola značne oslabená možnosť

⁵ SPÁČ, P. Priama a zastupiteľská demokracia na Slovensku: volebné reformy a referendá po roku 1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. s. 172 a nasl.

⁶ KLÍMA, K. a kol. 2006. Štátoveda. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 87.

⁷ ČIČ, M. a kol. 1997. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica Slovenská, 1997. s. 348.

⁸ BRÖSTL, A. a kol. Ústavné právo Slovenskej republiky. 2. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 230 a nasl.; DRGONEC, J. – KVASNÍČKOVÁ J. Mutácie ústavnosti: vybrané ústavné inštitúty na Slovensku a vo svete. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2000. s. 10. nasl.; ČIČ, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica Slovenská, 1997. s. 347 a nasl.

⁹ SPÁČ, P. Priama a zastupiteľská demokracia na Slovensku: volebné reformy a referendá po roku 1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. s. 176 a nasl.

spoľahnúť sa na právo, pretože by občania mohli napríklad iniciovať referendum, ktorým by boli potláčané práva menšín, a bol by celkovo narušený význam tohto inštitútu. Veď nie je predsa povaha týchto práv nescudziteľná, neodňateľná a nezrušiteľná? Tak prečo by sme mali rozhodovať ako ich obmedzovať a utláčať menšiny? Predovšetkým z týchto dôvodov, že základné práva a slobody majú patriť každému a majú napĺňať proti-väčšinové smerovanie, boli vylúčené z predmetov referenda. Keď si naopak zoberieme na rozbor dane a odvody, predstavme si každého z nás, akoby sme v referende rozhodli ak by sa týkalo znižovania alebo zvyšovania daní, či dokonca ich zrušenia. Slobodne môžeme povedať, že väčšina z nás by hlasovala najmä za ich zrušenie, veď by to bolo pre nás výhodné, no nie? Takto by sa každý spravodlivý občan, ktorý dodržiava právny poriadok a nepácha kriminalitu, snažil udržiavať dobré vzťahy s ostatnými osobami, občan, ktorý presadzuje zachovávanie dobra, mieru, spravodlivosti začal meniť na občana, ktorý chce len pre seba to najlepšie a druhí ho vôbec nezaujímajú, pretože čím viac mám, tým je mi lepšie.¹⁰

Nemali by sme referendum brať ako nástroj, s ktorým nedokážeme otázky (ktoré sa nás výsostne dotýkajú) zmeniť, alebo skôr, ako ho v súčasnosti začíname považovať, za nástroj určitého boja medzi dvoma odlišnými protipólmi, a nie ako nástroj na efektívne a faktické usmernenie moci v štáte. Možno práve aj z tohto dôvodu máme doteraz zo všetkých uskutočnených referend platné len jedno jediné (aj to len s veľmi malou hranicou, ktorá stála medzi jeho platnosťou a zamietnutím). Veď referendum predsa nie je len taký hocaký nástroj. Je významný, pretože prostredníctvom neho sa každý z nás stáva silnou „jednotkou“ diania v štáte a tento jeho význam siaha až do antického obdobia. Na druhej strane však neúspešnosť referend nemusí vyplývať len z daného dôvodu. V niektorých prípadoch dochádza k zlyhaniu referenda aj z veľmi malej informovanosti alebo ľahostajnosti spoločnosti.

Ústava Slovenskej republiky v čl. 99 ods. 1) upravuje: „Výsledok referenda môže Národná rada Slovenskej republiky zmeniť alebo zrušiť svojím ústavným zákonom po uplynutí troch rokov od jeho účinnosti.“ Z uvedeného vyplýva, že platný výsledok referenda nie je možné zmeniť po dobu troch rokov. Nemá tento platný výsledok rovnakú právnu silu ako ústava po dobu týchto rokov? Je teda zrejme, že aj občania majú obrovskú moc zmeniť určité problematické situácie v štáte. Nemali by sme zabúdať na to, že každý sme zdrojom moci, ktorú môžeme využívať buď nepriamo – prostredníctvom svojich zástupcov alebo priamo, a ako stanovuje Ústava Slovenskej republiky formou priameho výkonu moci občanov v štáte je referendum. A práve ním prevezmú na seba občania zodpovednosť, ktorú Národná rada nemôže alebo nevie uniesť. Týmto tvrdením, v ktorom je zjavné, že Ústava Slovenskej republiky nám dáva implicitne najavo, že možnosti, ktoré som uviedla v úvode článku, sú nám dané, a dokonca aj chránené základným zákonom štátu.

Aj napriek všetkým výhodám referenda, je naďalej úroveň priamej demokracie na Slovensku nízka. Ale prečo? Prečo si nevážime silu a moc referenda, ktoré nám boli poskytnuté? Keď sa obzrieme o pár rokov naspäť, hneď zistíme, že v minulosti nebolo skoro nikomu umožnené ani len vysloviť svoj názor, nie to ho ešte iniciovať formou podpisových akcií alebo petícií. Získali sme slobodu, tak prečo sa tvárim, že ju vôbec nemáme? Áno, referendum má aj rôzne negatíva ako napríklad, že v niektorých formách jeho využitia sa potláčajú práva menšín v prípadoch, keď ho iniciuje väčšina, taktiež v prípadoch, keď jeho časté, resp. neustále používanie môže ohrozovať štátny rozpočet. Avšak tých negatív je podstatne menej než pozitív. Referendum nám dáva možnosť otvorene zmeniť dôležité veci v štáte, je odrazom re-

álnej vôle občanov, požíva rovnakú právnu silu ako ústava, dokáže efektívne nahradiť výkon moci volenými zástupcami, ktorí nepreukazujú dostatočnú odbornosť, nepresadzujú vôľu väčšiny alebo zneužívajú svoje postavenie, a to je len zlomok z jeho pozitívnych vlastností. Práve kvôli všetkým výhodám, ktoré nám referendum ponúka, by sme ním nemali opovrhovať ako niečím čo len „vykorisťuje“ náš rozpočet, ale naopak, využiť túto možnosť, ktorá nám bola daná do rúk, aby sme nezaspali a nenechali sa „fackovať“ rozhodnutiami našich zástupcov. Predsa však aj pri používaní referenda je dôležité stále dbať na to, že sloboda, ktorú sme získali, nie je zábava, ale naša zodpovednosť.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

BRÖSTL, A. a kol. Ústavné právo Slovenskej republiky. 2. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 424. ISBN 978-80-7380-433-6.

ČIČ, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica Slovenská, 1997. s. 598. ISBN 80-7090-444-5.

DRGONEC, J. – KVASNIČKOVÁ J. Mutácie ústavnosti: vybrané ústavné inštitúty na Slovensku a vo svete. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2000. s. 211. ISBN 80-88935-12-1.

KLÍMA, K. a kol. Státověda. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 415. ISBN 80-86898-98-9.

KRSKOVÁ, A. Dejiny politickej a právnej filozofie. 1. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2011. s. 600. ISBN 978-80-8078-385-3.

PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M. Teória práva. Bratislava: C. H. Beck, 2013. s. 294 s. ISBN 978-80-89603-14-5.

SPÁČ, P. Priama a zastupiteľská demokracia na Slovensku: volebné reformy a referendá po roku 1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. s. 278. ISBN 9788073252380.

VYŠNÝ P. – PUCHOVSKÝ J. – ŠOŠKOVÁ I. Svetové dejiny štátu a práva. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2013. s. 319. ISBN 978-80-8082-733-5.

Internetové zdroje:

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky z 13. mája 1997, sp. zn. II. ÚS 30/97, [online]. [Citované dňa 25.03.2015]. Dostupné na www.concourt.sk.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky z 21. mája 1997, sp. zn. II. ÚS 31/97, [online]. [Citované dňa 25.03.2015]. Dostupné na www.concourt.sk.

Odborné časopisy:

BERDISOVÁ, L. K ne/súladu referenda o ochrane rodiny s Ústavou Slovenskej republiky. In: Justičná revue. roč. 66, č. 10, 2014. s. 1246 – 1255. ISSN 1335-6461,

Katarína Lórinčová
študentka 2. ročníka denného bakalárskeho štúdia na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave.

¹⁰ BERDISOVÁ, L. K ne/súladu referenda o ochrane rodiny s Ústavou Slovenskej republiky. In: Justičná revue. Ministerstvo spravodlivosti SR., 66, 2014. č. 10, s. 1247 a nasl..

VÝZVA

PUBLIKUJ a zviditeľni sa!

Ste študentom denného/externého štúdia, pedagógom alebo členom akademickej obce Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave?

Chcete sa stať súčasťou časopisu Corpus Delicti?

Práve Vám je adresovaná táto výzva!

Napište článok v rozsahu 3 - 6 A4 (písmo Times New Roman, veľkosť 12, jednoduché riadkovanie) na ľubovoľnú tému, samozrejme, týkajúcu sa práva.

Prosíme o dodržiavanie citačných pravidiel podľa STN. Za vlastným článkom uveďte použitú literatúru.

Príspevok musí byť recenzovaný právnym pedagógom, právnym vedcom alebo iným odborníkom zaoberajúcim sa tematikou daného článku!

Recenzovaný článok spolu s aktuálnou farebnou fotografiou Vašej tváre (formát JPEG, min. 300 dpi) a biografickou charakteristikou autora (najviac na 3 riadky) zašlite na mailovú adresu:
corpusdelicti.tt@gmail.com

V prípade, že nás svojim článkom zaujmete, bude uverejnený v najbližšom čísle 2/2015 pre zimný semester akademického roku 2015/2016.

Uzávierka pre číslo 2/2015 je 15.11.2015.

Redakcia si vyhradzuje právo článok upraviť čo do štylistiky a gramatiky, ako aj právo článok odmietnuť z kapacitných dôvodov!

Tešíme sa na Vaše príspevky!

Poznáte študenta našej fakulty, ktorý sa úspešne zapája do vedeckých, výskumných, vývojových a ďalších tvorivých aktivít, ktoré si zasluhujú uznanie a ktoré prispievajú k prehĺbeniu poznania (účasť na vedeckom projekte, vedeckovýskumnej činnosti a ďalších aktivitách), alebo ktorý úspešne reprezentuje fakultu, univerzitu alebo Slovenskú republiku v umeleckej, športovej alebo inej oblasti?

Ste to práve Vy?

Viete o úspešnom či nasledovaniachodnom absolventovi našej alma mater?

Práve o takomto inšpiratívnom človeku môže byť v nasledujúcom čísle časopisu Corpus Delicti uverejnený článok s cieľom, aby sa o jeho schopnostiach a úspechoch dozvedela celá naša malá akademickej obec.

Tak neváhajte a

DAJTE NÁM O ŇOM VEDIEŤ!

Pre súčasných študentov našej fakulty môže byť inšpiráciou aj možnosť získať motivačné štipendium na základe rozhodnutia dekanky alebo rektora (bližšie informácie ohľadom možnosti získať motivačné štipendium Vám ochotne poskytne Ing. Zuzana Lukačovičová zo študijného oddelenia fakulty).

St'ážnosti, žiadosti, podnety

Cieľom fakulty je neustále sa zlepšovať. Pomôžte jej k tomu Vašimi postrehmi. Váš pohľad je dôležitý a podstatný! Bud'te spokojní na Vašej fakulte!

Máte právo podieľať sa na jej riadení a smerovaní! Je množstvo spôsobov, ako na to. Ak sa nehanbíte za svoj názor, využite možnosť osobného stretnutia s dekanou alebo prodekanou pre denné bakalárske štúdium, denné magisterské štúdium a sociálnu starostlivosť o študentov. Nezábúdajte ani na svoje študijné referentky!

Taktiež možno využiť email zamestnancov fakulty zverejnený na webstránke fakulty. Poslúži aj schránka pri študijnom oddelení. Pomôcť môže i Váš zástupca v akademickom senáte. Preverujú sa aj anonymné podnety! Je to jednoduché, neváhajte využiť všetky prostriedky, ktoré máte!

Časopis Corpus Delicti je evidovaný Ministerstvom kultúry SR pod evidenčným číslom **EV 4594/12**. Vychádza na pôde Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. V júni 2015 vychádza deviate číslo obnoveného časopisu Corpus Delicti. Časopis vydáva ELSA Trnava, Kollárova 10, 917 01 Trnava (www.tt.elsa.sk) v spolupráci s Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava (iuridica.truni.sk).

Tlač zabezpečuje **Polygrafické centrum**, Tomášikova 26, 821 01 Bratislava.

Online verziu časopisu môžete nájsť na týchto webových stránkach: www.tt.elsa.sk a iuridica.truni.sk

Odborné články v časopise Corpus Delicti podliehajú recenznému konaniu.

PARTNERI ELSA TRNAVA

*Vydavatelství
a nakladatelství
Aleš Čeněk, s.r.o.*

Online literární
SPRINTON

Wolters Kluwer